Жумһурийәтлик җәмийәтлик-сәясий гезит

Уйғур авази

№29 (7833),
20-июль, пәйшәнбә
2017-жил

www.facebook.com/uygur.avazi
www.twitter.com/uyguravazi
www.uyguravazi.kz
u_avazi@mail.ru

ISSN 1999-589X

Шәрқий Қазақстан: индустрия мәркизи

Президент Нурсултан Назарбаев Шәрқий Қазақстанда иш бабидики сәпәрдә болди.

Нурсултан Назарбаев биринчи болуп Иртыш дәриясиниң сол қирғиғидики йеңи «Нурлы жол» истираһәт беғини зиярәт қилди. Бу йешил массивни шәһәрликләргә елимиз рәңлик металлургия саһасида йетәкчи роль ойнаватқан «Казцинк» ҖЧЙ, KAZ Minerals топи вә «Полиметалл» акционерлик җәмийити соға қилди.

Бу йәрдә бәш гектар мәйданға балилар вә спорт мәйданлири, сәйлә қилиш вә көргәзмә зонилири орунлашқан. Лайиһә муәллипи, мемар Сәрсен Сейитовниң чүшәндүрүшичә, баһаси 700 миллион тәңгигә йеқин мәбләғни тәшкил қилған барлиқ иш көләми бари-йоқи йәттә айда тамамланған екән.

Дөләт рәһбири Президентниң келидиғанлиғини аңлап, йеңи истираһәт беғиға жиғилған өскәмәнликләргә мураҗиәт қилди.

– 110 мәмликәт ЭКСПОға қатнишиватиду, – деди Нурсултан Әбиш оғли шәһәрликләрниң көргәзмидин әҗайип тәсират алғанлиғи үчүн билдүргән миннәтдарлиғиға җавабән. – Бу мәһсулат чиқарғучилар үчүн әҗайип имканийәт. Мәсилән, көргәзмидә автомобильниң чеқиға орунлашқан двигатель намайиш қилиниватиду. Шуниң билән биллә альтернативлиқ энергетика бойичә нурғун йеңилиқлар бар. Һәммә нәрсә тамамән башқа шәкилгә өтүватиду. Шуңлашқиму мән елан қилған индустриялаштурүш һәқиқәтәнму биз үчүн муһим.

Дөләт рәһбириниң тәкитлишичә, йеңи технологияләрни, нанотехнологияләрни, таза энергетикини тәрәққий әткүзүш керәк.

– Франция, Германия мундақ еһтияҗниң 40 пайизини шундақ энергия һесавиға толтуруватиду. Бирақ биздә нефть вә газ бар, бирқаримаққа, биз үчүн пайдилиқ әмәстәк. Зади ундақ әмәс – нефтьниму, газниму башқичә пайдилинишқа болиду. Нефтьтин озуқ-түлүк вә санаәт полимерлирини елиш мүмкин, – дәп тәкитлиди Нурсултан Назарбаев.

Учришиш давамида Президент регион тәрәққиятиға жуқури баһа бәрди. Вилайәт бюджети – 400 миллиард тәңгә, униң тәңдин толиси ижтимаий мәсилиләргә сәрип қилиниватиду. Медицина вә маарип хираҗәтлири һәр жили өсүватиду, балиларниң бағчилар билән тәминлиниши 99 пайизни тәшкил қилиду.

Шу күни Нурсултан Назарбаев Майлиқ зираәтләр тәҗрибә егилигидә йеза егилиги тәшкиллири вә карханилириниң әмгәк сулалилири билән учрашти.

Бу йәрдә Президентни тәҗрибә егилиги данлиқ вә майлиқ зираәтләр уруқлирини яхшилаш бойичә жүргүзватқан чоң ишлиридин хәвәрдар қилди.

– Йеза егилиги ихтисатниң тәхминән 5 пайизинила бериватиду, – деди Нурсултан Әбиш оғли. – Ундақ болмаслиғи керәк. Биздә йәр нурғун болғини билән, мәһсулатни чоңқур қайта ишләш йоқ, әрзән хам әшия сетиватимиз. Буғдайни қайта ишләп, макарон сетишқа болиду. Шундақла гөшни, сүтни, көктат вә майлиқ зираәтләрни қайта ишлимәйватимиз. Мәмликәттә гөш комбинатлири, сүт заводлири бар, бирақ улар оттура һесапта 40 пайизла тәминләнгән. Хам әшия бар, бирақ уни өткүзүп, ахча елиш үчүн йәткүзүш керәк. Әгәр биз кооперацияни тәрәққий әткүзүшни давамлаштурсақ, бу система йолиға селиниду. Мәһсулат йетиштүргүчиләр билән истималчиларни бағлаштуридиған тәшкилат ишләйдиған болиду.

Президентниң тәшәббуси билән селиниватқан йоллар деханлар үчүн йеңи имканийәтләрни ачиду. Нурсултан Назарбаевниң тәкитлишичә, пүткүл Қазақстан арқилиқ өтүп, Хитай билән Ғәрбий Европини бағлаштуридиған автомобиль йоллири деханларға өз мәһсулатини мәмликәтниң чоң шәһәрлиригә йәткүзүш имканийитини бериду.

Учришишта Шәрқий Қазақстанда әмгәк қиливатқан үчинчи-төртинчи әвлат чарвичилар вә деханлар сулалилири Нурсултан Назарбаевқа йеза турғунлириға шараит яритиватқанлиғи үчүн миннәтдарлиқ билдүрди.

Сабиқ президент билән учрашти

Нурсултан Назарбаев Корея Жумһурийитиниң сабиқ президенти Ли Мен Бак билән учрашти.

Дөләт рәһбири Корея Жумһурийитиниң сабиқ президенти Ли Мен Бакниң Қазақстанға кәлгәнлигидин хурсән екәнлигини тәкитләп, униң «ЭКСПО-2017» Хәлиқара көргәзмисидә Корея Жумһурийити павильониниң ечилишиға қатнашқанлиғи үчүн миннәтдарлиқ билдүрди.

– Сиз Корея Жумһурийитиниң Президенти болған вақитта мәмликәтлиримизниң һәмкарлиғи стратегиялик дәриҗигә көтирилди, бу нәтиҗини қолға кәлтүрүш үчүн нурғун иш әмәлгә ашурулди, – деди Нурсултан Назарбаев.

Сөһбәт давамида тәрәпләр Қазақстан-Корея мунасивәтлирини техиму тәрәққий әткүзүш мәсилилирини муһакимә қилип, уларни кәңәйтишниң зөрүр екәнлигини атап көрсәтти.

Хәлиқ артистини қобул қилди

Президент Нурсултан Назарбаев хәлиқ артисти Әлибек Динишевни қобул қилди.

Учришишта Нурсултан Назарбаев билән Әлибек Динишев Қазақстан мәдәнийити вә сәнъитини тәрәққий әткүзүшниң еқимдики мәсилилири, шундақла җәмийәтни роһий йеңилаш жәриянидики иҗадий зиялиларниң роли тоғрилиқ пикир елишти.

Дөләт рәһбири хәлиқ артистиниң мәдәнийәт саһасида Вәтән алдидики хизмитини алаһидә баһалап, униң пәқәт мәмликәттила әмәс, бәлки чәт әлләрдиму кән аммибапликқа егә екәнлигини тәкитлиди.

Қазақстан Президенти мәдәнийәтни тәрәққий әткүзүшни дөләт дәриҗисидә қоллап-қувәтләшниң муһим екәнлигигә диққәт ағдуруп, кейинки жилларда мошу саһада қолға кәлтүрүлгән еник нәтиҗиләргә тохталди.

– Һазир мәмликәттә мәдәнийәт саһаси мениң программилиқ мақаләмдә бәлгүләнгән йөнилишләргә мувапиқ тәрәққий етиватиду. Биз пүткүл дунияға намайиш қилинидиған әсәрләр үстидә ишләшкә кириштуқ. Йеңи опера вә балет театрини, концерт заллирини салдуқ, уларниң бири «Астана ЭКСПО-2017» территориясиға орунлашқан. Һәммиси бизниң опера вә балет театримизда оюн қойғуси келиду, шуниңға беришни халайду, – деди Нурсултан Назарбаев.

Әлибек Динишев Дөләт рәһбиригә мәдәнийәт һәм сәнъәтни қоллап-қувәтләватқанлиғи үчүн миннәтдарлиқ билдүрди вә «ЭКСПО-2017» Хәлиқара көргәзмисини зиярәт қилиштин алған тәсиратлири билән ортақлашти, шундақла елимиз сәнъитиниң һаятида йүз бериватқан вақиәләр тоғрилиқ сөзләп бәрди.

– Сиз мәмликәттә сәнъәтни тәрәққий әткүзүшкә чоң диққәт бөлүватисиз, йеңи мәдәнийәт объектлири ечилди, йеңи иҗадий коллективлар вужутқа кәлди. Мошуниң һәммиси сәнъитимиз арқилиқ Қазақстанни пүткүл дунияниң тонуп-билиши үчүн әмәлгә ашурулуватиду, – деди Әлибек Динишев.

Еник иш-һәрикәт лазим

Қазақстан Жумһурийитиниң Президенти йенидики «Қоғамдық келісім» жумһурийәтлик дөләт мәһкимилириниң регионлуқ шөбилири этномәдәнийәт бирләшмилири билән бирликтә Дөләт рәһбириниң «Келәчәккә нишан: мәнивий йеңилиниш» сәрләвһилик мақалисиниң асасий қаидилирини әмәлгә ашуруш планини ишләп чиқиду.

- Бийилқа жил – мәмликитимиз тарихидики муһим вә әһмийәтлик жил: сәясий йеңилаш җәриянлири башланди, ихтисадий ислаһатлар утуқлуқ жүргүзүлүватиду. Нурсултан Назарбаевниң «Келәчәккә нишан: мәнивий йеңилиниш» сәрләвһилик программилиқ мақалисиниң йоруқ көрүши асасий вақиәләрниң бири болуп, униңда жумһурийәтниң буниңдин кейинки тәрәққиятиниң нишанлири баян қилинған. Бу тоғрилиқ мошу дүшәнбидә Талдиқорған шәһиридә болуп өткән этномәдәнийәт бирләшмилири вәкиллириниң вә «Қоғамдық келісім» коммуналлиқ дөләт мәһкимилири хадимлириниң жумһурийәтлик семинарида гәп болди.

Қазақстан хәлқи Ассамблеяси Рәсиниң орунбасари – Катибат мудири Дархан Мыңбайниң хәвәр қилишичә, ҚХАниң җәмийәтлик аңсәвийәни йеңилаш бойичә лайиһиләргә қатнишиш плани тәйярланди. План 593 чарә-тәдбирни өз ичигә алиду.

– Бу план «Рухани жаңғыру» программисини әмәлгә ашуруш бойичә умуммиллий йол хәритиси болиду, – дәп тәкитлиди Дархан Мыңбай. – «Қазақстандики 100 йеңи исим» лайиһисиму Ассамблея паалийитигә беваситә мунасивәтлик. Дөләт рәһбири тәкитләп өткәндәк, җәмийәткә хәлиқниң XXI әсирдики қияпитини көрситидиған әхлақ җәһәттин абройлуқ адәмләр керәк. Намзатларни экспертлиқ баһалашни әмәлгә ашуруш үчүн мәхсус кеңәшләр тәшкил қилинди, лайиһини әмәлгә ашуруш йөнилишлири тәйярланди. Һазирниң өзидә 514 буйрутма берилип, йеңи мультимедия мәйданлири курулди. Барлиқ таллавелинған намзатлар бойичә әхбарат «100esim.el.kz» сайтиға жайлаштурулуп, бийил октябрьдә җәмийәтлик авазға селиниду.

ҚХА ишиниң йәнә бир муһим аспекти – диний экстремизм вә терроризмға қарши туруш. Динлар вә гражданлиқ җәмийәт бойичә министрлик 2017-2018-жилларға бәлгүләнгән җәмийәтлик разимәнлик кеңәшлириниң чарә-тәдбирләр планини ишләп чиқти. Пүткүл дунияда терроризм ховупиниң өсүватқанлиғини һесапқа алған һалда, регионлуқ терроризмға қарши комиссияләр тәркивидә Ассамблеяниң курулумлуқ мәһкимилириниң роли ашурулиду.

Семинарға қатнашқучилар ҚХАниң «Туған жер», «Қазақстанниң мукәддәс жайлири» лайиһилирини әмәлгә ашурушқа қатнишиш мәсилисини муһакимә қилди. Алмута вилайити һакиминиң орунбасари Жақсылық Омарниң тәкитлишичә, регионда бирқатар чарә-тәдбирләр жүргүзүлүватиду. Мәсилән, Талдиқорғандики Журналистлар өйидә «Рухани жаңғыру» лайиһә идариси ечилди, кинотеатрларда «Қазақфильм» туындылары» кино һәптилиги болуп өтти, китапханиларда «Йәттису – китапхумарлар өлкиси» намлиқ китап алмаштуруш җәрияни уюштурулди. Вилайәт йезилири вә шәһәрлириниң турғунлири жутдаш язғучилар Әхмәтҗан Һашири, Мархабат Байғут, Несипбек Даутаевлар билән учришишларни өткүзди.

Йеқинқи айларда «Жетісудың жастарға тартуы», «Ұлттық код және латын әліпбиі» намлиқ диалог мәйданлирини уюштуруш вә башқиму чарә-тәдбирләрни әмәлгә ашуруш көздә тутулмақта.

Семинар йәкүни бойичә, «Қоғамдық келісім» регионлуқ дөләт мәһкимилиригә этномәдәнийәт бирләшмилири билән бирликтә җәмийәтлик сәвийәни йеңилаш программисини әмәлгә ашурушниң умумий яндишишлирини ишләпчиқиш тапшурулди. Диний экстремизмниң алдини елиш, социологиялик тәтқиқатларни жүргүзүш, жумлидин этнослараға әһвални тәкшүрүш айрим вәзипә сүпитидә атап көрситилди.

Жуқури ишәнчә вә достлуқ нишани

Испания Корольлуғи Депутатлар конгрессиниң рәиси Ана Пастор Испания Короли VI Фелипе намидин Нурсултан Назарбаевқа Католик Изабелла орденини тапшурди.

«Алаһидә мәртивилик Қазақстан Жумһурийитиниң Президенти Нурсултан Назарбаев алий җанаплири, алий корольлуқ һөрмәт сүпитидә Сизни Католик Изабелла Ордени билән мукапатлаймән», дейилиду Корольниң пәрманида.

Дөләт рәһбири Испания Короли VI Фелипеға вә Ана Пасторға алий мукапат үчүн миннәтдарлиқ билдүрүп, Қазақстан билән Испания оттурисида өзара ишәнчә һәм достлуқ мунасивәтләрниң можут екәнлигини тәкитлиди.

– Биз мустәқиллигимизниң дәсләпки күнлиридин тартипла Испания Корольлуғи билән алақә орнитип, өзара ишәнчигә асасланған иккитәрәплимә мунасивәтләрни қолға кәлтүрдуқ. Мошу жиллар мабайнида Қазақстан Испанияниң қоллап-қувәтлишини сезиватиду. Король VI Фелипе Қазақстанда рәсмий сәпәрдә болди вә «ЭКСПО-2017» Хәлиқара көргәзминиң ечилишиға қатнашти. Бу биз үчүн чоң шәрәп, – деди Қазақстан Президенти.

Нурсултан Назарбаев Қазақстанниң Испания билән һәм сәясәттә, һәм ихтисатниң түрлүк секторлирида үнүмлүк һәмкарлиқни давамлаштуруш нийитидә екәнлигини тәкитлиди.

Мәрасим ахирида Қазақстан Президенти Король VI Фелипеға сәмимий миннәтдарлиғини йәткүзүшни тилиди вә испан хәлқиниң бәхит-саадити үчүн атқуруватқан паалийитигә утуқ тилиди.

Өзара чүшәнчигә асасланған шериклик

Нурсултан Назарбаев Испания Корольлуғи Депутатлар Конгрессиниң рәиси Ана Пасторни қобул қилди.

Дөләт рәһбири Қазақстанға сәпәр билән келип, «ЭКСПО-2017» Хәлиқара көргәзмисидә Испания павильониниң ечилишиға қатнашқанлиғи үчүн Ана Пасторға миннәтдарлиқ билдүрди.

– Испания Короли VI Фелипе бизниң көргәзминиң ечилиш мәрасимиға 17 дөләт вә һөкүмәтләрниң рәһбәрлири билән биллә қатнашқан еди. Биз мошу чарә-тәдбир даирисидә учришиш имканийитигә егә болдуқ. Алаһидә мәртивилик Испания Короли Қазақстанға чоң қизиқиш һасил қилип, бирқатар иш бабидики учришишларни өткүзди, – деди Нурсултан Назарбаев.

Қазақстан Президенти яхши иккитәрәплимә мунасивәтләрниң қелиплашқанлиғини, ихтисатта вә сәясәттә үнүмлүк тәрәққий етиватқан алақиларни тилға елип, хәлиқара күнтәртивигә бағлиқ мәсилиләр бойичә умумий көзқарашларниң можут екәнлигини тәкитлиди.

– Қазақстанға қилған сәпири вақтида Алаһидә мәртивилик Испания Короли билән биллә биртоп тиҗарәтчиләр вәкиллири, Испания һөкүмитиниң әзалири кәлди. Улар қазақстанлиқ кәсипдашлири билән үнүмлүк музакириләрни жүргүзди, – деди Нурсултан Назарбаев.

Дөләт рәһбири Испания Короли VI Фелипеға вә мошу мәмликәт һөкүмитигә жуқури мукапат үчүн сәмимий миннәтдарлиқ йоллап, Король I Хуан Карлос вә рәпиқиси королева Софиягә изгүлүк һәм утуқ тилиди.

Өз новитида, Испания Корольлуғи Депутатлар конгрессиниң рәиси икки дөләт оттурисидики турақлиқ сәмимий мунасивәтләрни тәкитләп өтүп, әнъәнивий меһмандостлуқ көрсәткәнлиги үчүн миннәтдарлиқ билдүрди.

– Мән Сизниң өз елиңизни тәрәққий әткүзүш вә гүллитиш йолидики ишиңиз, күч-қувитиңиз тоғрилиқ дәсләпки қетим Испания Короли I Хуан Карлостин аңлиған едим. Нәқ шу чағда Король I Хуан Карлос қазақстанлиқ кәсипдашлар билән ишчанлиқ алақиларни йолға селишниң зөрүрлүгини тоғрилиқ ейтиведи. Һазирқи вақитта Қазақстан Сизниң паалийитиңиз түпәйли чоң утуқларни қолға кәлтүрди, – деди Ана Пастор.

Шундақла Испания Корольлуғи Депутатлар конгрессиниң рәиси Нурсултан Назарбаевқа Король аилиси намидин аң сәмимий тиләкләрни йәткүзди.

ЭКСПО күндилиги

EXPO 2017 Future Energy Astana Kazakhstan

• «ЭКСПО-2017» Хәлиқара ихтисаслаштурулған көргәзмиси даирисидә «Йешил көрүк» шериклик программиси» мавзусида хәлиқара форум өткүзүлүп, униңға қатнашқучилар инновациялик технологияләр трансферти, тиҗарәтни тәрәққий әткүзүш, институционал вә техникилиқ инновацияләрни рәғбәтләндүрүш мәсилилирини муһакимә қилди.

• Шималий Қазақстан вилайитиниң һакими Қумар Ақсақаловниң рәһбәрлигидә регионниң миңлиған турғунлири көргәзмидә болди.

• «ЭКСПО-2017» көргәзмиси үчүн флешмоблар әнъәнивий һадисигә айланмақта.

• «Нур Алем» павильонида «дүгләк үстәл» мәҗлиси өткүзүлүп, униңға қатнашқучилар Қазақстанда радиоэкологияни тәрәққий әткүзүш мәсилилирини муһакимә қилди.

• Астанада «ЭКСПО-2017» Хәлиқара көргәзмиси даирисидә Алмута вилайитиниң күнлири болуп өтти.

• Хәлиқара ихтисаслаштурулған көргәзмә даирисидә Қазақстан вә Хитай оттурисидики һәмкарлиқни техиму тәрәққий әткүзүшниң йеңи бәлбеғини вужутқа кәлтүрүш мәхситидә «Хәбәй» фестивали болуп өтти.

• Германияниң RTS компаниясиниң хадими Фолькер Штюве «ЭКСПО-2017» көргәзмисини зиярәт қилиш үчүн 5500 километр арилиқни 40 күндә велосипедта бесип өтти.

• Көргәзмә даирисидә Атырав вилайитиниң күнлири болуп өтти.

• Жәнубий Қазақстан вилайитиниң һакимийити дөләт тәрипидин бөлүнгән мәхсус мәбләғ һесавиға 1 650 мәктәп оқуғучисиниң «ЭКСПО-2017» көргәзмисини зиярәт қилишини уюштурди.

• Көргәзмә мәйданида Испания Корольлуғиниң Миллий күни өткүзүлүп, униңға Қазақстан вә Испания парламентарийлири қатнашти.

• Электр гитарисиниң үнини чиқириш үчүн велосипед педалини қанчилик вақит тепиш керәк? Бир музыкант иккиси үчүн йезилған әсәрни ижра қилалamdu? Германия күнигә қатнашқан меһманлар мошу соалларға җавап тепиш вә башқиму йеңилиқлар билән тонушуш имканийитигә егә болди.

• «ЭКСПО-2017» көргәзмисидә Гана Жумһурийитиниң Миллий күни нишанланди.

• Грузия Энергетика һәптилиги даирисидә көргәзмә мәйданида тәбиәт энергеяси бойичә инвестициялик форум уюштурулди.

• Хәлиқара ихтисаслаштурулған көргәзмә даирисидә Буркина Фасониң Миллий күни болуп өтти.

• Көргәзмә меһманлири Ақмола вилайитиниң наһийәлиридә болуп, көчмәнләр тарихи, мәдәнийити вә әнъәнилири билән тонушти.

• «ЭКСПО-2017» көргәзмиси даирисидә Словакия Жумһурийитиниң Миллий күни болуп өтти.

• Сешәнбә күни Россия павильонида Атом энергетикиси һәптилиги ечилди.

• Литвалиқ рәссам Асия Радавиченеға «ЭКСПО-2017» Миллий мирасғаһида көргәзмә уюштуруш вәтән билән учришиш үчүн чоң имканийәт һесаплиниду.

• «ЭКСПО-2017» Хәлиқара ихтисаслаштурулған көргәзмиси даирисидә теннис бойичә «Президент кубоги-2017» XIX Хәлиқара турнир башланди.

• «ЭКСПО-2017» көргәзмиси шәһәрчисидә Комор араллириниң Миллий күни нишанланди.

Хәлиқ вәкиллири — хәлиқ арисида

Гөһәрбүви ИСМАЙИЛҖАНОВА,
«Уйғур авази»

Қазақстан Жумһурийити Парламенти Мәжлисиниң депутати Шаһимәрдан Нурумовниң сәпири Панфилов наһийәсидә давамлашти.

Яркәнт гуманитарлиқ техникилиқ-колледжиниң мәжлис залида өткән учришишқа наһийә активи билән жамаәтчилик вәкиллири қатнашти. Учришишни наһийә һакиминиң орунбасари Роза Мағрупова ечип, тәвәниң бүгүнки турмуш-тирикчилиги һәққидә тохтилип өтти. Ижтимаий-ихтисадий, мәдәний саһаларда елип бериливатқан чарә-тәдбирләр, Президент Нурсултан Назарбаевниң бийилқи қазақстанликларға йоллиған Мәктүбидә алға сүрүлгән вәзипиләр билән тапшурмиларниң әмәлгә ашуруш йолида наһийәдә истиқамәт қиливатқан 40тин ошуқ милләтниң достлуқта бирликтә елип бериватқан ишлири хусусида ейтип бәрди.

– Улуқ Ипәк йоли бойидики асаслиқ түгүнләрдин һесаплинидиған Яркәнт тәвәсидә тилға аларлиқ ижабий өзгиришләр йүз бериватиду. Мән яркәнтликләргә буниңдинму чоң утуқларни тиләймән. Қазақстанниң шәһәрлиридә, барлиқ наһийәлиридә дегидәк, йеза-мәһәллилиридә болуп, шу йәрләрдә яшаватқан хәлиқниң һаят нәпәси билән тонушуш бәхтигә муйәссәр болуватимән. Қазақстанликларниң һәммиси күч-қувитини, мустәқил елимизниң тәрәққияти үчүн сәрип қиливатқанлиғиға, миллитигә, диний етиқатиға бағлиқ һечқандақ камситиш әһваллириға дуч кәлмәй, достлуқта яшап, әмгәк қиливатқанлиғиниң гувачиси болдум. Бизниң елимиздики 130дин ошуқ милләтниң достлуғи һәққидә ейтқанда, бу достлуқниң уютқуси Дөләт рәһбири Нурсултан Назарбаев екәнлигини тәкитлишимиз керәк. Елимиз Президентиниң қазақстанликларға йоллаватқан һәрбир Мәктүби вә шундақла «Келәчәккә нишан: мәнивий йеңилиниш» сәрләвһилик мақалиси әйнә шуни алға сүриду. Мәзкүр мақалида Дөләт рәһбири асасән аң-сәвийәни йеңилаш, бизниң мәхсәтлиримизниң бирлигини, қәдрийәтлиримизниң умумлиғини вә жәмийәтлик разимәнликниң күчини көрситиду, – деди Шаһимәрдан Нурумов. Депутат шундақла һәрбир қазақстанлиқ үчүн дөләт тилини, инглиз вә рус тиллирини мукәммәл билишиниң, ана тилини сақлап қелишиниң бүгүнки күндә жуқури әһмийәткә егә екәнлигини ейтип өтти.

Учришишта шундақла Қазақстан Жумһурийити дөләт хизмити ишлири бойичә вә коррупциягә қарши күрәш жүргүзүш агентлиғи Алмута вилайити бойичә департаменти башлиғиниң орунбасари Данияр Сабырбаев сөзгә чиқип, коррупцияниң алдини елиш бойичә елип бериливатқан чариләргә тәпсилий тохталди.

Учришишта наһийәлик мәслиһәтниң депутати, Яркәнт оттура мәктивиниң мудири Мурат Әжибеков, наһийәлик Анилар кеңиши рәисиниң орунбасари Қурванбүви Һашимова, Славян этномәдәнийәт мәркизиниң рәиси Галина Борисова сөзгә чиқип, өзлирини ойландуруп келиватқан мәсилиләрни оттуриға қойди.

Әмгәк ветерани Шарип Рәхмидинов депутатқа турушлуқ өй селиш үчүн өлүқ йәр елиш һәм шәһәрликләр үчүн газ орнитишниң хелила қиммәткә тохтаватқанлиғи, нан вә нан мәһсулатлири билән озуқ-түлүк, дора-дәрмәкниң күндин-күнгә қиммәтләватқанлиғи вә башқиму ижтимаий мәсилиләр бойичә көплигән соаллар қойди. Шундақла депутатниң хәлиқ мәнпийити йолида елип бериватқан иш-паалийитигә муваппәқийәтләр тилиди.

Шаһимәрдан Һүсәйин оғли соалларға жавап берип, бу мәсилиләрни тегишлик орунларға йәткүзүп, ижабий һәл қилишқа күч салидиғандиғини изһар қилди.

***

Чүштин кейин Пәнҗим йезисиға қәдәм тәшрип қилған депутатни йеза округи һакими Ербол Сқақов билән жамаәтчилик ишлириниң активистлири күтүвалди.

Учришишта сөз алған наһийә һакиминиң орунбасари Роза Мағрупова Қазақстан Жумһурийити Парламенти Мәжлисиниң депутати Шаһимәрдан Һүсәйин оғли вә униңға һәмра болуватқан Данияр Сабырбаев, Алмута вилайәтлик Қазақстан хәлқи Ассамблеяси «Достлуқ өйи» жәмийәтлик разимәнлик мәркизи рәисиниң орунбасари Жанат Садеков вә «Уйғур авази» гезитиниң баш муһәррири Ершат Әсмәтовлар билән тонуштурди.

Ейтиш керәкки, Пәнҗимдики баш қошуштимиз елимиз Президентиниң қазақстанликларға йоллаватқан Мәктүплири билән «Келәчәккә нишан: мәнивий йеңилиниш» сәрләвһилик мақалисида тәкитләнгинидәк йеңилиниш, вәтәнпәрвәрлик, тәрбийә, ана жутни мәдһийләш, тәрғибат қилиш һәққидә тохталди. Учришишта әмгәк ветеранлири Мәрүп Арзиев, Бекен Молдахметов вә башқилар сөзгә чиқип, өзлирини ойландуруп келиватқан мәсилиләр бойичә һәққидә гәп қозғиди. Улар асасән Пәнҗим йезисиға заманивий шипахана селишниң вақти йәткәнлигини ейтти. Шаһимәрдан Һүсәйин оғли турғунларниң тиләк-еһтияҗини тиңшап, тәпсилий жаваплар қайтурди.

Шуниму қошумчә қилиш керәкки, пәнҗимликләр депутатқа мәсилиләрдин көрә көпирәк миннәтдарлиғини изһар қилишни тоғра көрүпту.

***

Қазақстан Жумһурийити Парламенти Мәжлисиниң депутати Қуаныш Султанов 12-июль күни Панфилов наһийәсидә болуп, наһийә жамаәтчилигиниң вәкиллири билән учрашти.

Яркәнт гуманитарлиқ-техникилиқ колледжиниң мәжлис залида өткән учришишни наһийә һакими Бердавлет Абдулдаев ечип, ижтимаий-ихтисадий вә мәдәний саһаларда елип бериливатқан чарә-тәдбирләргә тохталди.

Қуаныш Султанов көпмилләтлик қазақстанликларниң «Қазақстан-2050» Стратегиясини әмәлгә ашуруш вә шу арқилиқ елимизниң дуниядики тәрәққий әткән 30 мәмликәтниң қатариға кириш мәхситидә елип бериливатқан бәрпакарлиқ ишлири тоғрилиқ гәп қилди. Улуқ Ипәк йоли бойидики Яркәнт тәвәсидә йүз бериватқан ижабий өзгиришләрни миннәтдарлиқ билән тилға елип, тәвә әмгәкчилиригә техиму чоң утуқларни тилиди. Деханчилиқ вә чарвичилиқ саһасидики мәсилиләр һәққидә пикирләшти.

Учришишта Социалистик Әмгәк Һәһримани Күләш Айтжанова, Яркәнт шәһәрлик жәмийәтлик кеңишиниң рәиси Галина Молчанова, пешқәдәм устаз, әмгәк ветерани Рәһимжан Тохтахунов вә башқилар сөзгә чиқип, пикир-тәкliплири билән ортақлишип, депутатқа хәлиқ мәнпийити йолида елип бериватқан иш паалийитигә муваппәқийәтләр тилиди.

Панфилов наһийәси.

Жумағази Бейсебек чүшәргән сүрәтләр.

Дөләт рәһбири Нурсултан Назарбаевниң: «Бир философтин: «Бәхитлик адәм ким?» дәп сориғанда, у: «Бәхитлик адәмләрниң арисида өмүр сүридиған адәм бәхитлик» дәп жавап берипту. Әгәр әтрапимиздикиләрниң һәммиси бәхитлик болса, бизму бәхитлик болумиз. Әгәр бир яки биртоп адәм бәхитсиз болса, у чағда бу бәхитсизлик башқиларғиму тарайду» дәп ейтқан сөзи бар.

Демәк, бәхит – бирлик болған йәрдә болиду. Шуни ишәшлик ейталаймизки, бүгүнки күндә Қазақстанда яшаватқан 130дин ошуқ милләтниң барлиғи бәхитлик. Сәвәви, биз бирлиги ярашқан әлдә һаят кәчүрүватимиз, әмәсму...

Бүгүнки күндә «хәлқим», «елим үчүн» дәп тинмай әмгәк қиливатқан әзимәтләрниң бири.

Өткән һәптидә Қазақстан Жумһурийити Парламенти Мәжлисиниң депутати, жумһурийәтлик Уйғур этномәдәнийәт мәркизиниң рәиси, Қазақстан хәлқи Ассамблея Кеңишиниң әзаси Шаһимәрдан Нурумов Уйғур наһийәсигә қәдәм тәшрип қилди. Бир булақниң сүйини ичкән жутдашлирини, бир аниниң сүтини ичкән қериндашларға тәңләштүргән депутат тәвәдики бирнәччә жутни арилап, аһали пикрини тиңшап қайтти.

Шаһимәрдан Үсәйин оғли башлиған топниң тәркивидә Талдиқорған шәһиридики «Достлуқ өйи» жәмийәтлик разимәнлик мәркизи рәисиниң орунбасари Жанат Садеков, дөләт хизмити ишлири вә коррупциягә қарши күрәш жүргүзүш агентлиғиниң Алмута вилайити бойичә департаменти рәһбириниң биринчи орунбасари Данияр Сабырбаев вә жумһурийәтлик «Уйғур авази» гезитиниң баш муһәррири Ершат Әсмәтовлар билән биллә наһийәмиздин наһийә һөжҗәт, – тәкитлиди Ш.Нурумов. – Мустәқилликкә еришкән бу 26 жилниң ичидә тәрәққияти, қойнидики байлиғи, хәлқиниң бирлиги билән елимиз пүткүл дунияға тонулди. Әнди бизгә сәвийәмизни заман тәливигә мувапиқ мәнивий жәһәттин йеңилашниң вақти кәлди. Шуңа, Дөләт рәһбири Қазақстанни дуниядики илғар 30 әлниң қатариға қошуш үчүн қазақстанликларниң келәчигигә йол ачидиған мақалисини хәлиққә һавалә қилди. Бу әмгигидә пәқәт алдики вәзипиләрни көрситипла қоймай, бәлки өтмүшимизни, бүгүнимизни келәчигимиз билән бағлаштуруп, аддий тилда, хәлиқниң жүригигә йол тапидиған һөжҗәтни һазирлиди.

– Мән хизмәт баби билән пүткүл Қазақстанни арилап чиқтим десәм мубалиғә болмас дәп давамлаштурди натиқ. – Мәйли Шәриқ болсун яки Ғәрип болсун, бир байқиғиним, Қазақстанда яшаватқан хәлиқләрдәк бәхитлик адәмләр йоқ. Чүнки қазақстанликлар әлниң келәчигигә ишиниду һәм бирлик билән алға илгириләйду. Вәтинимиз интайин бай. Йәр асти байлиғимиз Д.Менделеев жәдвилидики йүздин ошуқ элементлар десәк, йәрниң үстидики байлиғимиз инақлиқни туғ қип тиккән хәлиқләр достлуғи. Шәхсән өзәм «Уйғур авази» гезитиға «Әң бәхитлик уйғурлар Қазақстанда яшайду» дәп мақалә язған едим. Бүгүн йәнә шуни қайтилап ейткум келидуки, Қазақстанниң келәчиги мәңгүлүк болса, Қазақстандики уйғурларниң келәчиги, тили, тарихи, мәдәнийити, урпи-адити мәңгүлүк болғуси дәп ишәшлик ейталаймән.

Һәммизгә мәлумки, һазир пайтәхтимиздә «ЭКСПО – 2017» Хәлиқара көргәзмиси өтмәктә. Астана чәт әлдин кәлгән миңлиған туристларға қучақ йейип, һәммини көркәм һөсни билән өзигә мәһлия қилмақта. Сөзара Шаһимәрдан Нурумов ЭКСПО һәққидә алаһидә тохтилип өтти вә өзиниң Жәнубий Корея, Малайзия қатарлиқ дөләтләрниң 2-3 павильонининг ечилиш лентисини қийиш һөрмитигә сазавәр болғанлиғини зор хошаллиқ илкидә атап ейтти. Шундақла, ЭКСПО көргәзмисиниң жуқури дәриҗидә өтүватқанлиғини мәғрурлиниш билән тилға алди.

Шаһимәрдан Нурумов Парламентниң атқуруватқан ишини, елимиздики өзгиришләрни бир нәччә саатта ейтип түгитиш мүмкин әмәслигини әскәртип, дөләтниң һәрқачан хәлиқ мәнпийитини көзләйдиғанлиғини тәкитлиди вә сөзни жамаәтчиликкә берип, көпирәк хәлиқниң пикир-тәкliплирини тиңшиди. Соаллар язмичә һәм еғизчә түрдә қоюлди. Чонҗа йезисиниң турғунлири йәр, газ, йол мәсилилирини йешип беришни мураҗиәт қилса, Ақтам йезисиниң турғунлири мал, яйлақлар тоғрилиқ пикрини оттуриға қоюп, мәлигә йеңи клуб селинса, дегән илтимасини изһар қилди. Кичик Дехан вә Чоң Дехан жутлириниң хәлқи Чоң Дехандики «йерим йолда» тохтап қалған су мәсилисини көтәрди.

Қоюлған соалларға Ш.Нурумов билән Данияр Сабырбаев, Дәулетжан Деменбаев вә йезилиқ округлар һакимлири һәртәрәплимә жавап қайтурди. Оттуриға қоюлған барлиқ мәсилиләрни Мәжлис депутати салаһийәтлик орунларға йәткүзүп, жавап елишқа тиришидиғанлиғини тәкитлиди.

Учришишлар давамида Чонҗа, Ақтам, Кичик Дехан йезилириниң ақсақаллири Шаһимәрдан Нурумовқа рәхмитини ейтип, ишлириға утуқ тиләп, дуасини бәрди. Өз жутидин чиққан оғланниң әл ғемида жүргинидин пәхирләнди. Атап ейтиш керәкки, жирақтин кәлгән меһманлар наһийәдики хәлиқләр достлуғини алаһидә тилға алди вә йешилмәйдиған түгүн, һәл болмайдиған мәсилиниң йоқ екәнлигини тәкитлиди.

Сабирәм ӘНВӘРОВА.
Уйғур наһийәси.

Қазақстан Жумһурийити Парламенти Мәжлисиниң депутати, ҖУЭМ рәиси Шаһимәрдан Нурумовниң новәттики учришиши Ақтав аэропортида болди. Бу йәрдә депутат Маңғыстав вилайитидә истиқамәт қиливатқан уйғурлар билән учрашти. Учришишни «Ақтав уйғурлири» жәмийәтлик бирләшмисиниң рәиси Тохтасун Әйсаров ечип, өзи башқуруватқан тәшкилатниң паалийити һәққидә тәпсилий ейтип өтти. Мәлумки, Маңғыстав вилайитидә яшаватқан уйғурлар бу йәргә, асасән, иш бабида вә тиҗарәт ишлири билән көчүп кәлгәнләр. Қурулғиниға аз вақит болғиниға қаримай, һазир ақтавлиқ уйғурларниң тәшкилати вилайәттики әң паалийәтчан бирләшмә сүпитидә етирап қилиниду. Улар хәлқимизниң миллий мәдәнийитини, ана тилини сақлашта вә тонутушта нурғун ишларни әмәлгә ашурмақта.

Шуниңдин кейин сөзни Шаһимәрдан Нурумов алди.

— Бүгүн наһайити қисқа вақтимни ғенимәт билип, силәр билән учришиш пурситигә егә болуватимән, — деди Шаһимәрдан Үсәйин оғли. — Мән силәрниң паалийитиңлар тоғрилиқ яхши билимән вә дайим силәрниң ишиңларни үлгә сүпитидә көрситип туримән. Болупму, ханим-қизларниң ишлири тилға аларлиқ болуватиду. ҖУЭМ рәиси һәм депутат сүпитидә елимиз, хәлқимиз мәнпийитидики һәрқандақ ишиңларға ярдәм беришқа тәйярмән.

Учришиш давамида ақтавлиқлар өзлирини ойландуруватқан мәсилилири билән депутатқа мураҗиәт қилди. Жумлидин миллий мәдәнийәт мәркизи тәрипидин бәрпа қилиниватқан мирасғаһни экспонатлар билән толтуруш, һәрбийләрниң турушлуқ өй вә ижтимаий әһвали, тиҗарәтчиләрни қоллап-қувәтләш мәсилилири тоғрилиқ гәп болди.

Өз новитидә, хәлиқ вәкили мирасғаһни миллий саз әсваплири, кийим-кечәк, әдәбий китаплар билән тәминләш мәсилисини йеқин арида һәл қилишқа вәдә бәрди. Әнди һәрбийләрниң ижтимаий мәсилилирини Парламент даирисидә көтиридиғини ейтти.

Учришиш ахирида Шаһимәрдан Нурумов биртүркүм ақтавлиқ жәмийәтлик ишларниң активистлириға ҖУЭМниң Пәхрий ярлиқлирини тапшурди.

Рашидәм РӘҺМАНОВА,
«Уйғур авази»

Өткән һәптиниң чаршәнбә күни Қазақстан Жумһурийити Парламенти Мәжлисиниң депутати, жумһурийәтлик Уйғур этномәдәнийәт мәркизиниң рәиси Шаһимәрдан Нурумов Әмгәкчиқазақ наһийәсиниң Челәк вә Маливай йеза округлирида болуп, жамаәтчилик вәкиллири билән учрашти. Депутатқа мәзкүр сәпиридә ҖУЭМ рәисиниң орунбасарлири, Әмгәкчиқазақ наһийәлик Уйғур этномәдәнийәт мәркизиниң рәиси Сулайман Мәхсүтов вә ҖУЭМниң ижраий мудири Зихруллам Қурванбақиев, жумһурийәтлик «Уйғур авази» гезитиниң баш муһәррири Ершат Әсмәтов, «Достлуқ өйи» жәмийәтлик разимәнлик мәркизи мудириниң орунбасари Жанат Садеков, Қазақстан Жумһурийитиниң дөләт хизмити ишлири вә коррупциягә қарши күрәш жүргүзүш агентлиғиниң Алмута вилайити бойичә департаменти башлиғиниң орунбасари Данияр Сабырбаев вә Әмгәкчиқазақ наһийәси һакиминиң орунбасари Алтай Досумбаев һәмра болди.

Челәктә депутат башлиған топни йеза округи һакиминиң орунбасари Ертай Нурмуханов күтүвалди. Округ һакимийитиниң мәжлисләр залидә өткән учришишта Шаһимәрдан Үсәйин оғли баш қошушниң мәхситигә тохталди. Қазақстан Жумһурийитиниң Президенти Нурсултан Назарбаевниң «Келәчәккә нишан: мәнивий йеңилиниш» сәрләвһилик мақалисиға чүшәнчиләрни бәрди. Бу һөжҗәтниң аддий мақалә әмәс, бәлки келәчәкни молҗалиған муһим стратегиялик план екәнлигини чүшәндүрди. Умумий Вәтинимиз – Қазақстанни биллә тәрәққий әткүзүп, гүлләндүрүшкә чақирди. Депутат шундақла өзиниң Әмгәкчиқазақ наһийәлик Уйғур этномәдәнийәт мәркизиниң рәиси Сулайман Мәхсүтовниң мошу тәвә бойичә өзиниң җәмийәтлик ярдәмчиси болуп тайинланғанлиғини ейтип, униңға мәхсус гуванамини тапшурди.

Жиғин давамида күн тәртивидики мавзуни муһакимә қилиш үчүн сөзгә чиққан әмгәк ветерани Әлден Абдрешов «мал чарвичилиғи, йеза егилиги саһалириға яшларни җәлип қилиш керәк» дегән пикирни оттуриға салди. Шундақла, көпни көргән ақсақал озуқ-түлүк мәһсулатлири баһалириниң күндин-күнгә өсүп, көпчиликниң наразилиғини туғдуруватқанлиғини ечиниш билән ейтти. Челәк йезиси Ақсақаллар кеңишиниң әзаси Сматай Асанбаев депутатниң диққәт нәзәрини җәмийәттә орун еливатқан сәлбий көрүнүшләрниң бири – коррупциягә ағдуруп, уни Парламентта көтиришни илтимас қилди. Корей вә Славян мәдәний мәркәзлириниң рәислири Татьяна Шарафутдинова вә Римма Волокитина Шаһимәрдан Нурумовқа тәвәгә қәдәм тәшрип қилип, хәлиқ билән пикирләшкәнлиги үчүн миннәтдарлиғини билдүрди.

Йезидики А.Розибақиев намидики оттура мәктәпниң уйғур тили вә әдәбияти пәнлириниң муәллими Надира Тайипова мәктәпниң утуқлириға тохтилип, билим дәрғаһини наһийәлик Уйғур этномәдәнийәт мәркизи һәртәрәплимә қоллап-қувәтләп келиватқанлиғини мәмнунийәт билән тәкитләп, мәзкүр җәмийәтлик тәшкилатқа сәмимий миннәтдарлиғини изһар қилди. Бийил Абдулла Розибақиевниң туғулғиниға 120 жил толидиғанлиғини әскә селип, жутдашларни хәлиқниң мунәввәр пәрзәндиниң тәвәллудини униң намидики билим дәрғаһида жуқури дәриҗидә өткүзүшкә күч чиқиришқа чақирди.

Шаһимәрдан Үсәйин оғли челәкликләрниң паалийәтчанлиғи үчүн разилиғини билдүрди. Депутат шундақла коррупцияни болдурмаслиқ – һәрбир қазақстанлиқниң вәзиписи, баһаларниң уларни назарәт қилидиған мәхсус орунларниң нәзәридин сирт әмәс екәнлигини, һә, бүгүнки ейтилған муһим мәсилиләрни Парламентта чоқум көтиридиғанлиғини ейтти.

Чүштин кейин депутатниң сәпири Маливай йеза округида давамлашти. Меһманларни округниң һакими Дамир Қалдыбаев рәһбәрлигидики биртоп жут активистлири күтүвалди. Депутатниң нутқидин кейин Маливай йезилиқ Ақсақаллар кеңишиниң рәиси Мекебай Қурманбаев амбулатория, мәктәп ремонти вә таза су мәсилилирини көтирип, ярдәм сориса, униң орунбасари, пешқәдәм устаз Иминҗан Юнусов мустәқил елимиздики сәясий турақлиқ билән милләтләрара разимәнликниң уютқуси болған Қазақстан хәлқи Ассамблеясиниң паалийитигә разилиғини изһар қилди. Натиқ шундақла наһийәлик Уйғур этномәдәнийәт мәркизиниң йезилиқ шөбисиниң ишлирини жуқури баһалап, уларға буниңдин кейинму утуқлар тилиди. Маливай оттура мәктивиниң мудири Клара Садықанова мәктәптики уйғур синиплири мәсилисигә тохтилип, Уйғур этномәдәнийәт мәркизи вә уйғур зиялилириниң мәктәпкә диққәт ағдурушини илтимас қилди.

Һакимийәттики учришиштин кейин депутат башлиған топ «Алуа» балилар бағчисини һәм «Малыбай» жәмийәтлик фондини зиярәт қилди. Тәкитләш лазимки, өткән жилқи статистикилиқ мәлуматлар бойичә, наһийәдики өсмүрләрни балилар бағчилири билән тәминләш ахирқи жиллири өсүп, 80-85 пайизға йәтти. Уларниң бир қисми дөләтлик программилар асасида йеңидин селинса, бәзилири мурәккәп ремонттин өтти. Маливай йезисидики «Алуа» балилар бағчисиниң бенаси 1976-жили селинип, 1996-жили ихтисадий бөһран ақивитидин йепилип қалған еди. Бәхиткә яриша, у 2011-жили маливайлиқ гөдәкләрниң тәлийигә дөләт тәрипидин жиддий ремонттин өтүп, қайта ечилди. Ата-аниларниң төләйдиған һәққи – 7000 тәңгә. Қалған чиқимни дөләт өз зиммисигә алған. Балилар бағчисиниң мудири Гүлнарә Зайирова меһманларни бағчә вә униң нәпәси билән тонуштурди. Мудирниң тәкитлишичә, 41 мәхсус оттура билимгә егә хадим ишләватқан бағчидә 120 бала таза вә йоруқ бөлмиләрдә тәрбийилиниватиду. Бағчини арилап чиққан депутат коллективниң паалийитини жуқури баһалап, утуқлар тилиди.

Икки йеза округида өткән учришишларни йәкүнлиған Алтай Досумбаев меһманларға миннәтдарлиқ билдүрүп, Қазақстан Жумһурийитиниң Президенти Нурсултан Назарбаевниң дана сәяситини дайим қоллап-қувәтләп келиватқан наһийә аһалисиниң буниңдин кейинму бирлик һәм өмлүктә паалийәт елип баридиғанлиғиға ишәндүрди.

Әмгәкчиқазақ наһийәси.

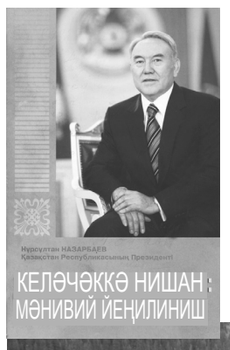

«Вәтәнпәрвәрликниң әң илғар үлгиси туғулған йәрниң тарихини мәктәптә оқутуштин башлиса нәһайити яхши болиду. Туғулған йәрниң һәрбир сейи вә идирлири, тағлири билән дәриялири тарихтин учур бериду. Һәрбир йәр нами тоғрилиқ талай ривайәтләр вә һекайиләр бар... Туғулған йәргә болған муһәббәт Туғулған әлгә – Қазақстанға дегән вәтәнпәрвәрлик һис-туйғуға улишиду»

Н.Ә.Назарбаевниң «Келәчәккә нишан: мәнивий йеңилиниш» сәрләвһилик мақалисидин.

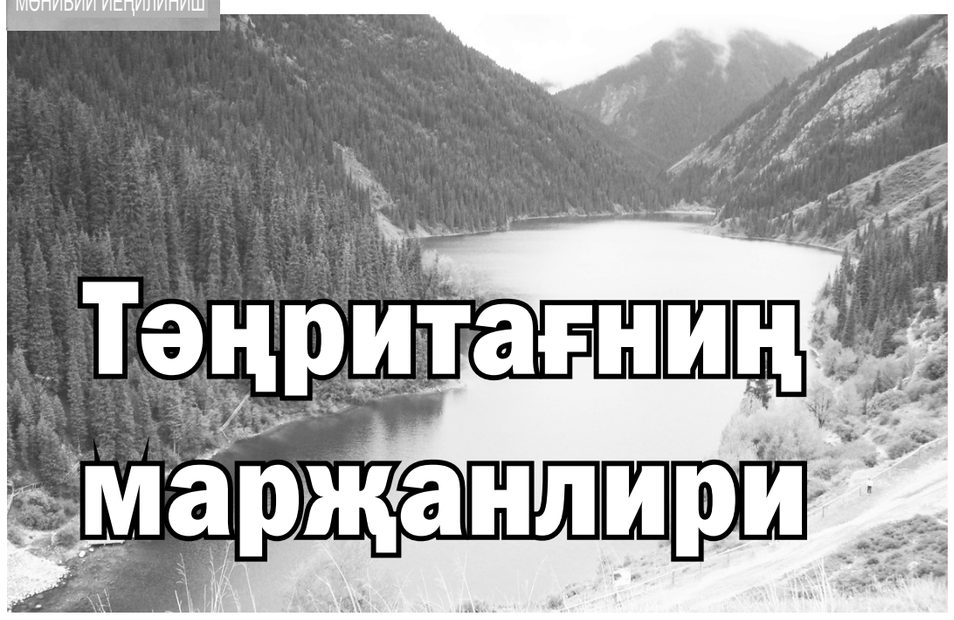

Тәңритағниң маржанлири

«Қолда бар алтунниң қәдри болмас» демәкчи, көпчилигимиз пурсәт яр бәрсила чәт әлгә сәяһәткә чиқишқа алдираймиз. Әнди немә үчүн, сәпиримизни өз Вәтинимиздин башлимаймиз?.. Мәйли аләмниң йәттә карамитининиң биригә бериң, бирақ сиз өзгә әлдә жүрүп, туғулған йәргә болған муһәббәтни һис қилалмайсиз.

Вәтинини сөйгән инсан үчүн, униң һәрбир кумтешиму бөләкчә иссиқ һәм қиммәт билиниду. Бепаян қазақ даласида аләмниң йәттә карамитидинму ешип чүшидиған талай тәңдиши йоқ мәнзирилик җайлар бар. Мана шуларни бир көрүп, бәһирлинип қайтиш үчүн елимиздин қиш-яз туристларниң айиғи үзүлмәйду. Буниң өзи биз үчүн чоң шан-шөһрәттур.

Дөләт Рәһбири «Келәчәккә нишан: мәнивий йеңилиниш» сәрләвһилик мақалисида «Туған жер» программиси асасида лайиһә түзүшниң лазим екәнлигини ейтип, униңдики үч йөнилишниң биридә «Аммивий әхбарат васитилири миллий әхбаратлиқ лайиһиләр билән системилиқ түрдә шуғуллиниши керәк» дәп тәкитләп өтиду. Шуни нәзәрдә тутқан һалда, Президентниң мақалисини хәлиққә тәрғип қилиштин авал, биз, «Қарадала тынысы – Қарадала нәпәси» гезитиниң коллективи язниң нурини чачқан иллиқ күнлиридин пайдилинип, йеқинда «Көлсай» диярига берип, икки күн дәм елип қайттуқ. Жирақтин тәшна болуп, тәбиитигә әшна болған Көлсайға апирар йолда Ақсай, Жалаңаш, Қарабулақ, Саты йезилирини бесип өттуқ. Йолниң икки чети чеки йоқ көк майсә, униң қойнида отлап жүргән төрт түлүк мал. Бу мәнзириниң өзи бир әҗайип мөҗүзә. Әнди Көлсайчу?..

Сүрәттин көргән бир бөләк, көз билән көргән тамамән башқа екән. Көлсайниң сүритигә қарап, тәбиитигә мәстанә болуп қалаттуқ. Әндиликтә, бу мәнзирини өз көзүмиз билән көрүп, сап һавасидин нәпәс алғанда, гәрчә мухбир болсақму, тәсиратимизни тил билән ейтип йәткүзүшкә ажиз болдуқ.

Асман билән бой талашқан қариғайлиқ тағниң қақ оттурисида, алтун үзүккә ярашқан яқут көздәк пақирап, көзни чеқип, шилдирлап аққан сүзүк суни көргәндә, тәбиәттин маһир рәссамниң йоқлиғиға көзүңиз йетиду. Һавасини десиңизчу?! Түрлүк-түмән тағ гүл-гиялириниң һидини худди җәннәтниң һидди дейишкә болиду. Тағниң салқин шамилида суниң йүзидә ушшақ-ушшақ долқунлар пәйда болуп, Көлсайниң һөснигә техиму һөсүн қошуп турғандәк. Мана бу көрүнүшни көргәндә, өзиңизни бәәйни шу сүрәтниң ичидә жүргәндәк һис қилисиз. Көз билән көрүп, жүрәк билән сезиш дегән мошу охшайду.

Маңа һәм кәсипдашлиримға әстин чиқмас дәм елиш күнлирини һәдийә қилған, умумий мәйдани 161,045 миң гектарни тәшкил қилидиған «Көлсай көлдәри» дөләтлик тәбиий паркини туристларни көпләп җәлип қилидиған бепаян елимизниң әң гөзәл җайлириниң бири дәп ейтсақ мубалиғә болмас. Парк территориясидә деңиз бетидин 1800 – 3500 метр егизликтики тағ-идирларда өсидиған өсүмлүкләр билән һайванат дунияси, баш-учи йоқ булақ сулири билән тинип турған көлләр, қирлиқ ландшафтлар учришиду. Сәп түзгән қоюқ, қелин қариғайлар һәм миңхил өсүмлүк түрлири бу тәвәниңла әмәс, Қазақстанимизниң бебаһа байлиғидур. Алмута вилайитиниң Талғир вә Райымбек наһийәлиридә орунлашқан Көлсай дәриясиниң еқимида үч көл орунлашқан болуп, улар Жуқарқи Көлсай, Оттура Көлсай вә Төвәнки Көлсай дәп атилиду. Бу көлләрни «Шималий Тянь-Шаньниң маржанлири» дәпму атишиду. Көлсай сүйидә белиқниң бирнәччә түри бар. Шундақла, сүт әмгүчи жаниварларниң 29, кушларниң 197, йәр бегирлиғучилар билән қошмаканлиқларниң 2 түри өмүр сүрсә, өсүмлүкләрниң 704 йеқин түри өсиду. Тәбиитидин бай, туризм яхши тәрәққий әткән Көлсай һәққидә әл еғизида һәрхил ривайәтләрму көп.

Дәм елиш орнида Англия вә Франция қатарлиқ чәт әлдин кәлгән биртоп туристларни учраттуқ. Дәрһәқиқәт, Көлсайниң әтрапиға тикилгән кигиз өйләр, самовар вә нәқишләнгән орун-көрпиләр һәммиси қазақ хәлқиниң турмуш мәдәнийитидин дерәк берип турупту. Су бойида, қазақниң күйини тиңшап олтарған чәт әлликләрни Қазақстанниң көз тоймайдиған тәвәсидики бир карамәт күч жипсиз бағлап турғандәк. Дөләт Рәһбири өзиниң «Келәчәккә нишан: мәнивий йеңилиниш» мақалисини йезиш җәриянида бепаян Вәтинимизниң ушбу әвзәлликлирини көз алдиға кәлтүргән болса керәк, әтималим. Чүнки мошуниң һәммисини өз әйни билән көргинимдә мениң туғулған йеримгә, Вәтинимгә дегән муһәббитим техиму ешип, Қазақстандәк әлдә туғулғинимдин һәқлиқ йосунда мәғрурландим. Туғулған йеримизни қоғдаш, асраш һәм қәдирләш – уни сөйүштин башлинидекән. Демәк, Қазақстанниң келәчиги – яш әвлатниң Вәтәнгә болған муһәббити билән чәмбәрчас бағлиқ.

Һә, «Миң аңлиғандин – бир көргән әла», демәкчи бир күнлүк вақтимизни бөлүп, Көлсайниму көрүп қайттуқ. Елимиздә, Көлсайдин башқиму әҗайип көркәм җайлар бар. Туризм җәһәттин наһийәдики нами мәшһур Чарин каньони һәм аришаң сулири бизниң пәхримиз. Биз, туғулған йеримизниң қәдрини чүшинип, асрашни билсәк, әлниң мәртивисиниң шу қәдәр өрләйдиғанлиғи чоқум. Көңлүмизгә илһам отини салған Көлсайдин башланған сәпиримизниң буниң биләнла чәкләнмәй, йәниму давамлишидиғанлиғиға ишәнчим камил.

Сабирәм ӘНВӘРОВА.
Уйғур наһийәси.

Орман мәсилисигә беғишланған кеңәшмә

2019-жилниң 1-январидин тартип жумһурийәттә тәбиәтни қоғдаш мәһкимилириниң лавазимлиқ шәхслиригә вә мутәхәссилиригә уларға хизмәт бабидики турушлуқ өй, мал беқиш вә чөп чепиш үчүн йәр участкилирини бериш, лавазимлиқ маашини ашуруш мәсилисидә ижтимаий капаләтләр тоғрилиқ норма күчигә кириду.

Мошу вә башқа мәсилиләр йеқинда Йеза егилиги министрлигидә болуп өткән «Өсүмлүк вә һайванат дунияси мәсилилири бойичә бирқатар қанун һөҗҗәтлиригә өзгиришләр билән қошумчиларни киргүзүш тоғрилиқ» қанун нормилирини чүшәндүрүшкә беғишланған саһалиқ кеңәшмидә муһакимә қилинди.

Кеңәшмигә Мәдәнийәт вә спорт министрлигиниң, пайтәхт һакимийитиниң, «Атамекен» Миллий тиҗарәтчиләр палатисиниң, тиҗарәтчиләр бирләшмисиниң, һөкүмәтлик әмәс тәшкилатларниң, Йеза егилиги министрлиги территориялик бөлүнмилириниң вә йәрлик ижраий органларниң вәкиллири қатнашти.

Чарә-тәдбирдә шундақла орманни турақлиқ пайдилиниш өлчәмлириниң вә алаһидә қоғдиливатқан тәбиәт территорияләрдә туризм инфрақурулумини тәрәққий әткүзүш бойичә баш планларниң лайиһилири муһакимә қилинди. Униңға қатнашқучиларға Орман кодексиға, «Алаһидә қоғдиливатқан тәбиәт территориялири тоғрилиқ» вә «Һайванат дуниясини қоғдаш, көпәйтиш вә пайдилиниш тоғрилиқ» қанунларға киргүзүлгән түзитишләр бойичә чүшәнчиләр берилди.

Қанунларға киргүзүлгән түзитишләргә мувапиқ башқа категориядики йәрләрни дөләт орман фонди йәрлиригә айландуруш вә касипчилиқни бәлгүләш бойичә нормилар киргүзүлди. «Сода паалийитини тәңшәш тоғрилиқ» қанунғиму айрим өзгиришләр, жүмлидин униңдин мәнъий қилинған тутуш кураллирини вә зак отунини сетиш имканийитини елип ташлайдиған қаидә киргүзүлди.

Кеңәшмидә шундақла алаһидә қоғдилидиған тәбиәт территориялиридә туризм инфрақурулумини тәрәққий әткүзүш бойичә баш план муһакимә қилинди.

■ Замандаш

Кәсипкә болған иштияқ

Фотосүрәтләрму өтмүш вә бүгүнки һаятимизниң тарихи. Шуниң үчүн һәрбир аилидә дегидәк фотоальбомлар еһтият билән сақлиниду. Пат-патла уларни қолумизға елип, варақлап көрүп, жирақлап кетиватқан яшлиғимизни, өтмүшимизни әсләймиз, бәзилиригә қарап шатлинимиз, күлимиз. Әнди йәнә биригә қарап, еғир нәпәс алимиз.

Бирақ шу сүрәтләрни кимниң чүшәргәнлигигә анчә етивар берип кәтмәйдекәнмиз. Фотограф тәйяр қилип, сүритиңизни қолиңизға тутқазғандиму һәққини төләш бу яқта турсун, һәтта иллиқ бир еғиз ләвзини ейтмайдиғанларму учрайду. Бәзи фотографлар буниңға анчә етиварму берип кәтмәйду, пул бәрсәңму уюлуп алмайду. Илтимас қилсаң «яқ» демәйду, иллиқ күлүмсирәп «мақулдин» башқа гепи йоқ. Әйнә шундақ фотографларниң бири – алтөйлуқ Сәйдәхмәт Нәсирдин оғли Розахуновтур.

Мениң архивимда, альбомимда «Сәйдәхмәт Розахунов чүшәргән» сүрәтләр хелә сақлинип турупту. Уларға қарап өтмүшимизни әсләймән, керәк вақитта пайдиниватимән. Бу сүрәтләр өткән әсирниң сәксининчи жиллиридин тартип чүширилгән еди. У жиллири Сәйдәхмәт «Коммунизм туғи» (һазирқи «Уйғур авази») гезитиниң штаттин ташқири мухбири, мән мәзкүр гезитниң хадими едим. Һечқачан як демәйдиған Сәйдәхмәт билән пат-патла егиликләрни арилап, иш җәриянлирини көрүп, илғарлар билән сөһбәтлишип, сүрәтләргә чүшүрип қайттатуқ. Андин гезитимиз сәһиписидә мақалилар, репортажлар, очерклар, хатириләр сүрәтлири билән давамлиқ йоруқ көрәтти. Шуңлашқа С.Розахуновниң исмиму гезит оқурмәнлиригә яхши тонуш. Өзиму гезитимизниң тәңтуши болғанлиғини пат-пат тилға елип, мәғрурлиниду.

Сәйдәхмәт 1957-жили Яркәнт тәвәси Алтөй йезисида дунияға кәлгән. Аилидики алтә пәрзәнтниң бири Сәйдәхмәт йезидики һазирқи Қастеев намидики оттура мәктәпни 1964-жили үлгилик тамамлап, бирәр кәсип үгиниш мәхситидә шаһәрдики шоферларни тәйярлайдиған курста оқуйду. Уни пүтүрип, бираз вақит колхозда ишлигәндин кейин, һәрбий борчини өтәшкә атлиниду. У икки жил мәшғулатларда чиниқип, сәвийәсини ашуруп, жутиға келиду. Сәккиз ай колхозда шофер болуп ишләп, азду-тола пул тапқандин кейин, көңлигә пүккән арминиға йетиш үчүн Ташкәнт шаһиригә атлиниду. Бу йәрдики мәдәний-ақартиш техникуминиң кино вә фото һәвәскарлири өмәклири рәһбәрлирини тәйярлайдиған бөлүмдә тәһсил көриду. Икки жил оқуш давамида өз кәспиниң сирлирини чоңқур үгиниду. Ахирқи жили әла студентлар қатарида бир айлиқ оқуш тәжрибисини Москва шаһиридики Лихачев намидики машина ясаш заводиниң Мәдәнийәт сарийида өткүзүп, көп нәрсиләрни үгиниду.

Қолиға диплом алғандин кейин жутиға келип, шаһәрдики наһийәлик мәиший хизмәт көрситиш комбинатиға фотограф болуп ишқа орунлишиду. Херидарларға үлгилик хизмәт қилишқа интилиду, чүшәргән сүрәтлиригә сүпити жуқури болуп, униң исми көпчиликкә тонулиду.

1983-жили Киров намидики колхози партия тәшкилатиниң кативи Һүсән Еләмовниң тәкливи билән егиликтә фотограф паалийитини давамлаштуриду вә кинофото һәвәскарлири өмигини тәшкил қилип, униңға рәһбәрлик қилиду. Чоң вә илғар егиликтә Сәйдәхмәт үчүнму иш йетәрлик еди. Җай-җайлардин келидиған делегация, меһманларму аз әмәс. Егиликниң территорияси Жоңғар Алатеғидин башлинип, та Или дәриясиғичә созулатти, һәммә йәрдә иш қайниған, бәрпакарлиқ әмгәк. Вадиниң гөзәл, мәнзирилик җайлириму нурғун. Колхозниң мәрданә адәмлири әмгәктә шан-шөһрәт қазанмақта еди. Қиқиси, һәр күни йеңилиқ, утуқ-муваппәқийәт. Һәммә йәрдә фотографниң хизмити төләп қилинатти. Айиғи йеник, тетик Сәйдәхмәт фотоаппаратини бойниға есип, сумкисини көтирип һәммигә үлгирәтти. Униң тиришчанлиғи вә иҗадий издиниши түпәйли көп өтмәй егилик ишләпчиқиришиға, Улуқ Вәтән уруши вә әмгәк ветеранлири, әмгәк илғарлири вә яшлар һаятиға беғишланған фотостендлар барлиққа кәлди. Улар һәр жили йеңилинип, толуқтурулуп турулди.

1982-жили колхозниң қурулғинининиң 50 жиллиғиға мунасивәтлик тилға аларлиқ ишлар әмәлгә ашурулди. Атап ейтсақ, колхозниң тарихини вә тәрәққият басқучилирини әкис әттүридиған фотоальбом тәйярлинип, у тәнтәнә иштракчилириға соға қилинди. Шундақла уруш вә әмгәк ветеранлириниң сүрәтлири Мәдәнийәт өйиниң фойесиға илинди. Сәйдәхмәтниң беваситә издиниши, тинимсиз һәрикити нәтиҗисидә «Ашлиқ карвини», «Сәяһәт тәсиратлири» вә башқиму фильмлар чүширилип, кән тамашибин диққитигә һавалә қилинди. Шундақла С.Розахунов Калинин намидики колхозниң 50 жиллиқ тойини өткүзүш чарилириғиму паал қатнишип, рәңлик буклет тәйярлиди.

Кейинки жиллири С.Розахунов Алтөйдики Мәдәнийәт өйиниң башлиғи хизмитини атқуруп, униң паалийитини яхшилаштиму тәр төкүп әмгәк қилди, униң беваситә тәшәббуси, уюштуруши түпәйли көплигән мәдәний чарә-тәдбирләр әмәлгә ашурулди. Униң сәнъәтниң бу мурәккәп вә назук жанридики үнүмлүк әмгиги мунасип баһаланип, көплигән пәхрий ярлиқлар, дипломлар билән тәғдирләнди. Ижадий әмгәклири билән һәрхил дәриҗидики фотокөргәзмиләргә, фотоконкурсларға иштрак қилип, мунасип орунларға егә болди. Болупму униң 1985-жили пүткүлиттипақлиқ фотоһәвәскарлири көригиниң лауреати медали билән тәғдирлиниши алаһидә әһмийәткә егә. Шундақла Сәйдәхмәт 1989-жили «Коммунизм туғи» гезитигә паал қатнашқанлиғи үчүн тәһриратниң Пәхрий ярлиғини алғанлиғини пәхирлиниш билән тилға алиду.

Турмушта тавланған Сәйдәхмәт аилә тирикчилигиниму унтуған әмәс. Заман өзгәргәндин кейин аилиси үлүшигә йәр елип, дехан егилигини тикләп, униң ишини тез йолға селивалди. Рәпиқиси Асийәм мәктәптә 37 жил муәллим болуп ишләп, һөрмәтлик дәм елишқа чиқти. Улар инақ аилидә төрт пәрзәнт өстирип, катарға қошқан, нәврә сөйгән бәхитлик инсанлар. Һазир дехан егилигини чоң оғли Сейитҗан башқуруватиду, жуттики ишоқити яхши, паравән яшаватқан аилиләрниң бири.

Пәм-парасәтлик Сәйдәхмәт Розахуновқа жутдашлири йәнә бир чоң ишәнчә билдүрүп, уни 2015-жили Алтөйниң чоң жигитбеши қилип сайлиди. Җәмийәтлик паалийәтниң җавапкәрлигини сезинидиған у бу вәзипиниму чин виждани билән атқуруп, жутдарчилиқ ишлирида хелә йеңилиқ, өзгиришләрни җарий қиливатиду. Алтөйлуқ уйғурларниң «Уйғур авази» гезитиға муштири болушиму илгәрки жилларға қариғанда сезиләрлик дәриҗидә көпәйди.

Гезитимизниң җанкөйәри Сәйдәхмәт Розахуновниң шанлиқ 60 яшлиқ сәнәси билән қизғин тәбриклəп, униңға мустәһкәм саламәтлик, аилисигә бәхит-саадәт, җәмийәтлик ишлириға утуқ тиләймиз.

Абдукерим ТУДИЯРОВ.
Панфилов наһийәси.

■ Ана һәққидә сөз

Көпни көргән инсан

Биз, мәктәптә оқуп жүргән чағлиримизда, тәшвиқат-тәрғибат қилишниң әң аммивий васитиси қәрәллик гезит болидиған. Уйғур наһийәлик «Или вадиси» гезитиму буниңдин истисна әмәс еди вә ишчи-дехан мухбирлар йеза һаятида йүз бериватқан хәвәрләрни шу гезитқа әвәтип турәтти. Бизниң йезидиму бәш-алтә йеза мухбири бар болуп, Сәлимәм Ибрагимова шуларниң бири еди. У яқниң йолдиши Имин Важитов йезидики оттура мәктәптә инглиз тилидин дәрис берәтти. Йәттә пәрзәнт сөйүп, қатарға қошуватқан бир вақитта Имин ака қирық алтә йешида туюқсизла аләмдин өтиду. Шу пәйттә пәрзәнтлириниң тунҗиси әндила мәктәпни түгитиш алдида турәтти. Сәлимәм һәдигә хелә еғир синақлардин өтүшкә тоғра кәлди.

Кичигидинла зерәк Сәлимәм һәдиниң йеза китапханисида ишлигән тәжрибисини вә униң еғир турмуш шараитини инавәткә алған шу чағдики мәктәп мудири Керимахун Мухаметжанов, уни мәктәп китапханисиға ишқа қобул қилиду. Балилиғидин әдәбиятқа қизиқиши үстүн Сәлимәм һәдә иш паалийитидә пәқәт китап тарқитиш биләнла чәклинип қалмай, йеңидин нәширдин чиққан әдәбий әсәрләр билән шеирий топламларни қалдурмай оқатти вә уларға өз вақтида буйрутма берәтти. Оқуғучиларни китап оқушқа җәлип қилиш мәхситидә конференцияләрни вә әдәбий кәчләрни уюштуруп, уларниң қизиқишини ашурушқа бир кишилик һәссисини қошти.

Хәлқимизниң бешиға чидиғусиз еғир мусибәт-қийинчилиқларни салған Улуқ Вәтән уруш жиллирини әсләп Сәлимәм һәдә мундақ дәйду: «Мән Чолпанхан момамниң қолида өстүм. Момамниң ейтип беришичә, уларниң аилисидин төрт киши урушқа атланған екән. Мениң дадам Исрайил, Жамалдин, кәнҗиси Исрапул вә күйоғли Иссақ. Ечинарлиғи, уларниң һечқайсиси жутиға қайтмайду. Мана шуниң билән пүтүл бир аилиниң бала-чақиси житим, келинлири тул қалиду. Чолпанхан момамниң қолида һәр пәрзәндидин төрт нәврә йәни мән, Ермақ, Марат вә Арислар чоң болдуқ. Момам бизни кечә-күндүз әмгәк қилип, «қанатлиққа қақтурмай, тумшуқлуққа чоқтурмай» беқип қатарға қошти. Башланғуч синипни Кичик Деханда, оттура мәктәпни Кәтмәндә түгәттим. Шу жиллири Кәтмән оттура мәктивигә у йеқи Довун, бу йеқи Ғалжат йезилиридин балилар оқушқа кәлгәнликтин, интернатта орун йетишмәтти. Шуңлашқа әһвалға қарап, «бир аилидин бирдин бала алимиз», дәп иним Маратни интернатқа қобул қилдидә, мени туққанлириң болса, шуларниң өйидә турғин», дәп алмиди. Кәтмәндә бизниң йеқин туққанлиримизму йоқ еди. Қайтип кетәй десәм, оқушқа болған иштияқим интайин жуқури. Немила болса, һәрикәт қилип көрәй, дедимдә, кәчкурун мәктәп мудири, Иврайим Палтушев исимлиқ адәмниң өйигә бардим. У кишини «интайин сүрлүк адәм» дәп аңлиған болсамму, мудирниң ишигини чәктим. У мени диққәт билән тиңшап, әтә әтигән мәсиләмниң йешилидиғанлиғини ейтти. Узақ тәнәпустики линейкида мениң интернатқа қобул қилинғанлиғимни елан қиливеди, хошаллиғимдин жиғлаветиптимән. Әпсус, мәктәпни яхши түгәткән болсамму, турмуш шараитимизға бола, алий оқуш орниға берип оқалмидим».

Сәлимәм һәдә өзи билим алмиған болсиму, пәрзәнтлириниң һәммисигә алий билим берип, елимизниң мунасип пухралиридин болушиға қолидин келишичә шараит яратти. Балилириму ана еқидисини ақлиди. Һазир уларниң алди һөрмәтлик дәм елишта.

Сәлимәм һәдиниң оғли Рәвқәт Важитов авған урушида көрсәткән әрлиги үчүн «Қизил Юлтуз» ордени билән мукапатланған. Униңдин кейин Киров намидики Қазақ дөләт университетиниң әдлийә факультетини түгитип, әдлийә саһасида көп жиллар әмгәк қилди. Йеқинда хәлиқара «Бейбітшілік әлемі» қазақ ижадий бирләшмиси Сәлимәм һәдини Рәвқәт Важитовтәк жигитни тәрбийиләп қатарға қошқини үчүн «Ана жүрегі» медали билән мукапатлиди. Нураний аниниң башқа пәрзәнтлириму жәмийәттин мунасип орнини талқан.

Сәлимәм ана дайим заманимиз теч болуп, әвлатлиримизниң келәчиги парлақ болсекән, дәп тиләйду.

Илаһим, аниниң дуаси қобул болсун.

Адилҗан ҺӘМРАЕВ.
Уйғур наһийәси.

■ Мукапат мубарәк!

Миллий театрларниң җумһурийәтлик фестивали өтти

Йолдаш МОЛОТОВ,
«Уйғур авази»

Мошу жилниң 8 – 12-июль күнлири арилиғида Астана шаһиридә елимиздики миллий театрларниң IV жумһурийәтлик фестивали болуп өтти. Қазақстан Жумһурийитиниң Мәдәнийәт вә спорт министрлиги, Қазақстан хәлқи Ассамблеяси вә Қазақстан Театрлар ассоциациясиниң тәшәббуси һәм қоллап-қувәтлиши билән өткүзүлгән фестиваль Пайтәхт күни вә «ЭКСПО-2017» хәлиқара көргәзмиси даирисидә жуқури дәриҗидә өтти. Қ.Қуанышбаев намидики Дөләт академиялиқ музыкилиқ драма театриниң бәдиий рәһбири, режиссер, профессор Талғат Теменов башқурған қазилар топи Қазақстан хәлқи Ассамблеяси кативатиниң сектор башлиғи Нәзипа Шанаий, Н.Жантөрин намидики Маңғыстав вилайәтлик музыкилиқ драма театриниң бәдиий рәһбири Гүлсина Мирғалиева, британиялик атақлиқ театр тәнқитчиси, режиссер Давид Папава, театр тәнқитчиси, психолог Сара Копли, профессор, филология пәнлириниң доктори, Чиңғиз Айтматов намидики мукапат бойичә хәлиқара комитетиниң рәиси Рахима Абдувалиевалардин ибарәт болди.

— Елимиз Президенти Нурсултан Назарбаев рәһбәрлик қиливатқан Қазақстан хәлқи Ассамблеяси сәнъитимизниң тәрәққиятиға алаһидә көңүл бөлмәктә, – дәп тәкитлиди өз сөзидә Қазақстан хәлқи Ассамблеяси рәисиниң орунбасари Дархан Мыңбай. – Мәзкүр фестивальға чәтәллик театр мутәхәссислириниң тәклип қилиниши – муһим әһмийәткә егә. Чүнки уларниң елимиз театрлириниң иҗадийитини байқап, Қазақстандики заманивий театрларниң кәспий дәриҗиси, драматургия, актерлар, сценография, режиссерларниң маһаритидики алаһидиликләрини көрүп, өз баһасини бәргини — биз үчүн наһайити муһим. Фестивальниң әһмийити зор. Бизниң елимиздә 130тин ошуқ һәрхил милләт вәкиллири яшайду. Қазақстан көплигән этносларниң иккинчи вәтинигә айланди. Мәзкүр фестивальға қатнашқан театрлар өзлириниң һәртәрәплимә қизиқарлиқ иҗадий ишлири арқилиқ Астана меһманлириға арамбәхш дәмләрни беғишлайдиғанлиғиға ишәнчимиз камил.

Фестивальниң тәнтәнилик ечилишида Қазақстан Жумһурийитиниң мәдәнийәт вә спорт министри Арыстанбек Мухамедиулы, Қазақстан Театрлар ассоциациясиниң вице-президенти, режиссер Асхат Маемиров һәм Дархан Мыңбай, Талғат Теменовлар фестиваль иштиракчилириға утуқлар тилиди.

Қ.Ғожамияров намидики дөләт академиялиқ Уйғур музыкилиқ комедия театри, дөләт академиялиқ Корей музыкилиқ комедия театри, дөләт академиялиқ Немис драма театри, Жәнубий Қазақстан вилайәтлик Өзбәк драма театри, М.Горький намидики Ақмола вилайәтлик Рус драма театри, Астана шаһиридики «Жастар» театрлири қатнашқан театр фестивалида тамашибинлар диққитигә Л.Толстой, И.В.Гете, Ә.Кекилбаев, А.Островский, Л.Соловьев, И.Зайниев охшаш классик һәм заманивий драматурглардың әсәрлири һавалә қилинди.

Уйғур театри сәһнигә татар драматурги И.Зайниевниң «Әмәнниң аччиқ һиди» намлиқ заманивий мавзуға беғишланған спектаклини елип чиқти. (Әсәрни тәржимә қилған Г.Насирова, сәһниләштүргән режиссер – М.Һезимов). Мәзкүр мелодрамидики жавапсиз қалған муһәббәт йолида сәрсән болған ялғуз аял Разийә ролини жуқури актерлуқ маһарәт билән ижра қилғанлиғи үчүн актриса Гүлбаһар Насирова «Екінші пландағы үздік әйел бейнесі» номинациясиға бойичә лауреат атилип, униңға фестиваль дипломи вә 100 миң тәңгә мукапат тапшурулди.

■ Қәлбим төридики инсанлар

Алий хисләтлири билән хатирәмдә қалди

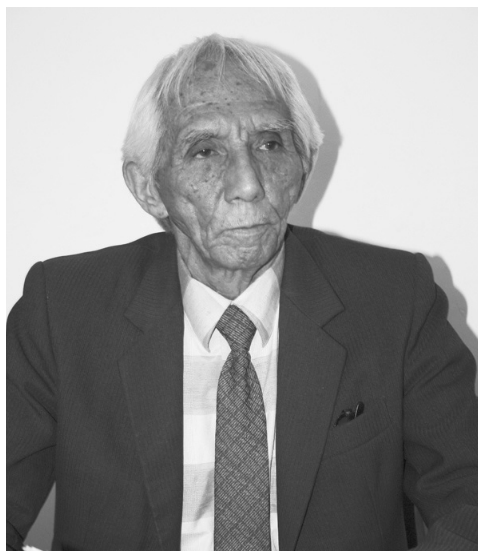

Мухтәржан ЖУМАРОВ, «Уйғур авази»

Бәзибир мәрһумларниң өтмүштә ким болғанлиғидин, қандақ хизмәт атқурғанлиғидин қәтъий нәзәр, әгәр кәйнидә бирәр яд әйлигүчиси, издигүчиси болсила, вапатидин кейин улар һәққидә қош-қош мақалә-әслимиләр йезилип, гезитта елан қилинип туриду. Бақилиқ болған йеқинлириниң роһиға атап кәң даирилик мәдәний чарә-тәдбирләрни турақлиқ өткүзүп туридиған шәхсләрму йоқ әмәс. Буниңға һеч немә дегили болмайду һәм у муһим мәсилиму әмәс. Имканийәт яр бәрсә, һаяттин өткәнләрни әсләп, хәйри-еһсанлиқ изгү ишларни әмәлгә ашуруп турғанға немә йәтсун. Лекин шундақ ишларниң адәмни ойлинишқа мәҗбурлайдиған тәрипиму бар екән. Мәсилән, биз һаят чеғида бир кишилик хизмәт атқуруп, аилә-тавабиатини паравән турмушқа йәткүзүштин өзгини ойлимиған айрим адәмләрни «илаһийлаштурушни» билимизкәну, әнди пүтүн бир хәлиқниң келәчәк мәнпийитини көзләп, бир бешиға йетип, ашқидәк хизмәт қилсиму, «бир әңли икки болмай» дунияидин өткән, һәрқандақ яхши сөз, әслимигә мувапиқ шәхсләрни тамамән ядимиздин чиқирип қойимизкән. Аңлиқ һаятини уйғуршунаслиқ илиминиң йүксилинишигә беғишлиған тилшунас алим Шавдун Кебировниң вапатиға бир жил болғанлиғини аңлиғанда, немишкиду дәрру шу хилдики ой-пикирләр мени беарамлиққа бөлиди. Шу сәвәптин, мәрһум һәққидә өз билгәнлирим асасида хатирә йезишни инсаний борчум дәп һесаплидим.

Ш.Кебиров билән биз 2000-жилларниң башлирида тонушқан едуқ. Шуниңға қәдәр у тоғрилиқ көплигән шәхсләрниң ләвзидин аңлиған болсамму, үзму-үз дидарлишишниң пурсити чүшмигән еди. Мән у чағда «Уйғур авази» гезитиниң әдәбият бөлүмидә ишләвататтим. Бөлмимизгә өңи қарамту болған үчүнмекин, оттурисидин қақ иккигә бөлүнүп таралған аппақ чачлири алаһидә көзгә ташлинип туридиған виҗик адәм кирип кәлди. Салам-сааттин кейин, өзини тонуштурғач, пәрзи бойичә мениң исмимни атап, кимлигимни еникълиди. Униң Шавдун ака екәнлигини аңлап, башта сәл һодуққандәк болдум. Буниңға уни тамамән башқичә тәсәввур қилғанлиғимму сәвәп болған болса керәк. Шундиму, үзүк-үзүк гәп қилғини билән, пикирлирини еник һәм ишәшлик ейтишқа адәтләнгән алим билән чапсан тил тепишип кәттуқ. Шу чағда Шавдун ака тилимизға мунасивәтлик ой-пикирлирини изһар қилип, өзиниң йеңи имла луғити үстидә ишләватқанлиғини, мәзкүр әмгигиниң аз күнләрдин кейин тәйяр болидиғанлиғини ейтип, уни гезитта елан қилиш мәсилисиниң қандақ болидиғанлиғини сориди. Һәқиқәтәнму шу мәзгилләрдә уйғур тилиниң имласиға мунасивәтлик һәл қилинишқа тегишлик көплигән мәсилиләр пишип йетилгән еди. Бу тоғрилиқ «Уйғур авази» гезити тәһриратиниң йенида тәшкил қилинған аталғушунаслиқ кеңишиниң баш қошушлиридиму пат-пат сөз болуп туратти. Шуңлашқа бу тәшәббусни чоңқур мәмнунийәт билән қобул қилдим һәм мәсилини техиму пишшиқдавелиш мәхситидә Шавдун акини гезитимизниң шу чағдики баш муһәррири Йолдаш ака Азаматовниң һозуриға башлидим. Баш муһәррир Шавдун акини орнидин туруп, иллиқ қарши алди һәм маңа қарап: «Язған мақалилириға қәләм тәккүзмәй гезитта елан қилишқа болидиған санақлиқ муәллипләрниң бири мана мошу Шавдун ака. Биздә мундақ тәл-төкүз язидиғанлар интайин аз...» дәп, алимға нисбәтән һөрмитини билдүрди.

Дегәндәкла көп өтмәстин Шавдун ака «Уйғур имласи вә зәнҗирбәнд тилимиз яки Уйғур әдәбий тили имласиниң асаслири» намлиқ көләмлик илмий мақалисини тәһриратимизға елип кәлди һәм у «Уйғур авази» гезитиниң 2007-жилқи 1–3 санлирида ислаһат лайиһиси сүпитидә көпчилик диққитигә тәғдим қилинди. Мәзкүр әмгәк жуқурида қәйт қилинған аталғушунаслиқ кеңишидә қисмән муһакимә қилинип, униңға аит мутәхәссисләр тәрипидин йезилған айрим мақалилар гезитта бесилған болсиму, у умумйүзлүк қобул қилинмиди. Шундиму, униң кәлгүсидә тилшунаслар үчүн муһим әһмийәткә егә әмгәк болуп қалидиғанлиғиға ишинимән.

1929-жили Әмгәкчиқазақ наһийәсиниң Тәшкәнсаз йезисида туғулған Шавдун Кебиров Қазақ Дөләт университетиниң филология факультетини тамамлиғандин кейин асасән уйғуршунаслиқ саһасида әмгәк қилди. Шу җәриянда у көплигән илмий әмгәкләрниң йезилишиға, бир қатар луғәтләрниң түзүлүшигә өз үлүшини қошти. Уйғур мәктәплири үчүн дәрислик, методикилиқ қолланмиларни чиқириш ишлириғиму қоюқ арилашти. Бир нәччә тилни йетүк үгәнгән әдип шуниң билән биллә тәрҗимә ишлири биләнму шуғулланди. Лекин һеч кимниң әмир, хаһишиға бақмайдиған һаят долқунлири уни көп чайқиди. Болупму у өмриниң ахирқи жиллирида көплигән қийинчилиқларни бешидин өткүзүшкә мәҗбур болди. Шундақ болсиму, роһий чүшкүнлүккә берилмәй, өзигә қәғәз-қәләмни һәмра қилди. Аталғушунаслиқ кеңишиниң әзаси сүпитидә тәһриратимизға қәдәм тәшрип қилған чағлирида имла луғити билән бир қатарда, уйғурчә-русчә луғәт үстидиму ишләватқанлиғини ейтқан еди. Лекин уларниң ахирини чиқиралмиди...

Мән Шавдун ака билән қоюқ арилашқан адәмләр қатариға ятмаймән. Амма униң билән болған аз сандики учришишлардин билдимки, у тилшунаслиқ илиминиң қирсирлирини чоңқур өзләштүргән һәқиқий мәнадики алим еди. Бирақ униң һаят йоли дағдам болмиди. Әмгигигә мувапиқ мукапат турмақ, билимигә мунасип илмий дәриҗигиму еришмәй, һаяттин өтти. Буниң сәвәплирини һәрким һәрхил чүшәндүриду. Маңа у тәрәплири тамамән намәлум. Шуңлашқа мән бу мақалини йезишта пәқәт өзәм шаһиди болған, еник көз йәткүзгән мәлуматларғила асасландим. Өзәм шаһиди болған демәкчи, мошу йәрдә Шавдун акиниң қандақ адәм болғанлиғини тәсәввур қилишқа ярдәм беридиған мону бир вақиәни әсләп өткүм келиватиду. Аталғушунаслиқ кеңишиниң новәттики баш қошушлириниң биридә униң тәркивидики алим-язғучилар, нәшрият хадимлири тилимизға аит қандақту бир мәсилә бойичә умумий пикиргә келәлмәй, қизғин бәс-муназириғә чүшүп кәтти. Шу чағда һели мәрһум язғучи Мәсүмҗан ака Зулпиқар өз пикрини изһар қиливеди, Шавдун ака «һөрмәтлик Мәсүмҗан әпәнди, сиз тилшунас болмиғандин кейин бу мәсилигә арилашмисиңиз тоғра болиду» дәп кәскин гәп қилип, язғучиниң сөзини бөлүвәттидә, андин өз ойини оттуриға ташлиди. Пикриниң тоғра яки натоғра болушидин қәтъий нәзәр Шавдун акиниң қопаллиққа йол қойғанлиғини һәммимиз байқиған болсақму, йеши чоң болғанлиғи үчүн униңға қарши гәп қилишқа һечқайсимиз җүръәт қилалмидуқ. Мүҗәз-хулқида силиқ-сипайилиқ бесим болған Мәсүмҗан акиму «лам» дәп еғиз ачмиди. Қисқиси, шуниңдин кейин аталғушунаслиқ кеңишиниң рәиси, һели мәрһум Шеривахун ака Баратов жиғинни чапсан йәкүнләп, һәммимиз гоя «чивин жутувалған адәмләрдәк» тараштуқ. Бир һәптидин кейин биз – аталғушунаслиқ кеңишиниң әзалири йәнә баш қоштуқ. Бирақ асасий мәсилигә көчүштин авал Шавдун ака өзигә сөз беришни илтимас қилип, орнидин турди. Һәммимиз аң-таң. Шу чағда у «Һөрмәтлик бурадәрләр! Өткән қетим мән Мәсүмҗан әпәндигә нисбәтән қизиққанлиқ қилип қоюптимән. Шуңлашқа ишни башлаштин авал силәрниң алдиңларда униңдин кәчүрүм соримақчимән. Мениңдин хаталиқ өтүпту» дәп язғучиниң қолини алған һалда әпу сориди. Өз новитидә Мәсүмҗан акиму өзигә хас еғирбесиқлиғи билән Шавдун акиға сәмимий җавап қайтуруп, дилида һечқандақ рәнҗишниң қалмиғанлиғини изһар қилди. Буниңдин һәммимиз хурсәнт болдуқ. «Хатасини түзәткән йәрдә әйип йоқ» демәкчи, Шавдун ака шу чағда өзиниң сап диллиқ, бәзидә қизиққанлиққа бой алдуруп қойғини билән, камчилиғини етирап қилишни билидиған мәрданә инсан екәнлигини намайән қилған еди. Башқиларни билмәймән, амма мәрһум мениң хатирәмдә әйнә шу хилдики алий хисләтлири билән сақлинип қалди.

Шавдун ака пәқәт тилшунаслиқ биләнла әмәс, шундақла әдәбиятшунаслиқ мәсилилири, тәрҗимә ишлири биләнму шуғулланған адәм. Бир күни у маңа кичик липапқа селинған бир болақ қәғәзни сунуп, «Сақам, монуни гезит үчүн әмәс, сениң үчүн елип кәлдим. Өмәр Һәйямниң рубаийлири. Көплигән шаирлиримиз уни рус, өзбәк тиллиридин тәрҗимә қилған. Мән болсам әсли нусхисидин, йәни парс тилидин авдурдум. Бирақ мән шаир әмәс. Шундиму қолуң бошиғанда қарап чиқсаң, зийини тәгмәйду» дәп туткузуп қойди. Мана аридин шунчә жиллар өтүпту. У болақни мән тәвәррүк мирас сүпитидә һелиғичә сақлап келиватимән. Гәрчә Шавдун ака «гезит үчүн әмәс» дәп ейтқан болсиму, уни бүгүн өз әйни петичә көпчиликниң диққитигә һавалә қилишни тоғра көрдүм. Сәвәви йәнә шу мәрһумниң тили билән ейтқанда, «униң зийини тәгмәйду», әксичә, кәлтүрәр нәппайдиси мол.

ӨМӘР ҺӘЙЯМ

РУБАИЙЛАР

Қәтрә су қошулди булаққа – йоқтур,
Зәррә чаң қошулди топраққа – йоқтур.
Дунъяда көрәриң қанчәрәк дәйсән? –
Чивинчә! Униңдин жирақа йоқтур.
***
Ким билсә әгәрдә сирлирин җаһан,
Шуңа ғәм, шадлиқ, рәнҗ –
һәммиси йәксан.
Яхшилиқ, яманлиқ келәру кетәр,
Хаһ болғин сән дәртмән, хаһ дәрткә дәрман.
***
Йәнчиди тәғдирниң бу чақи, өмүр,
Мәй дурин қуй маңа, әй сақи-өмүр!
Дәстиңдә җенимни шараптәк төкәй,
Ахири әмәсқу сән бақи, өмүр.
***
Заманә көрсәтмәс вәпа бизләргә,
Яр болсун хуш кәйпу сәпа бизләргә.
Бу пәләк бир жутум су бәрмәй, һаман
Айлинар вә салур җәпа бизләргә.
***
Мән бесип өтмигән, йоқтур тағу дәшт,
Шундиму бу көңлүм һаман дағу ғәш.
Әмма йоқ рәнҗишим шундақ өткәнгә,
Көп қайғу, дәрт ичрә бәзән хуш күлгәш.
***
Заманә, әй Һәйям, шуңа бақмас, ким
Тәғдиргә налә қип ятса әгәр җим.
Нәй налә әйлисун, сән қәдәһни ал,
Турғанда у қәдәһ қолда бежирим.
***
Козигәр! Сеһриңдин пәйда болдуққу!
Сәнъитиң алдида шәйда болдуққу!
Козаңни өмримиз җозисиға дүм
Көмүрдиң сән нечүн? Сәвда болдуққу!
***
Сирларниң пәрдисин ачмақлиқ, бил, йоқ,
Җан берәр саатин агаһ бир дил йоқ.
Адаққи макан – гөр, башқа мәнзил йоқ,
Мәй ичкин, чүнки бу тәқдирдә тил йоқ.
***
Бу күндә яхши нам шөһрәт әмәстур,
Пәләккә рәнҗимә, мөһләт әмәстур.
Үзүмниң сүйин ич, илләт әмәстур,
Заһидлиқ үндин бәд! Төһмәт әмәстур.
***
Гунаһқа болмиди ким ғәрқ, ейтқина?
Бегуна ким өткән, әй чәрх, ейтқина?
Нә қилсам, шуни сән маңа яндурдиң,
Шунда Сән вә мәндә нә пәрқ, ейтқина?
***
Киймәккә, ичмәккә болса интилиш,
Әрзийду махташқа, әпуға бу иш.
Булардин башқиниң бәри – бир тийин:
Уларға хәшләнгән өмүр – хүнүк, зишт.
***
Бир түндә басиду күлпәт билгүзмәй,
Кәлтүргин, әй сәнәм, патрақ гүлгүн мәй.
Алтун дәп ойламсән өзәңни, надан,
Көмүктин тепилиш үмитин үзмәй.
***
Қилмақчи чәрх һәлак сени вә мени,
Аҗратмақ җандин пак сени вә мени.
Чимәндә олтар, ич, чимән басиду,
Болғанда тәнләр хак, сени вә мени.

***
Беши вә ахири йоқ бу аләмниң –
Биз келип вә кетәр бу зәминәмниң.
Ким билүр, нәдин кеп, кетәрмиз нәгә
Вә пәйти қачанки шу кетәр дәмниң?
***
Гәр билсәң, әй адәм, сирларниң барин,
Нечүн ғәм-әләмниң чекисән тарин?
Оңшайду сениңсиз пәләк өз карин,
Хуш болғин, әвзәлғу сақ-тирик бариң.
***
Ғәм-ғуссә – чәксиз ан. Ойниғин, хуш бол,
Күн – әбәд, сән меһман. Ойниғин,
хуш бол.
Сән өлсәң топандин хиш қуюп, кимдур
Салиду өй-макан. Ойниғин, хуш бол.
***
Әй Пәләк, зулумниң сән тәрәпдари,
Маканиң – җәбирниң нәқ ханиқари.
Намәрткә – бәхт-немәт, мәрткә –
дәрт бәрдиң,
Буниңдин өзгә һеч йоқмеди кариң?!
***
Мән өзәм нәпсимдин дәртмән, нә қилай?
Хаһишим – өзәмгә дәрт, мән нә қилай?
Мениғу, әй Худа, кәчүрәрсәну,
Уюти һәммидин сәт, мән нә қилай?
***
Әй дилим, җаһанда һәқиқәт – мәҗаз.
Шуңа рәнҗ-әндишәң болмисун дәраз.
Тәқдиргә бол тәслим, тәңкәш вә бәсаз,
Әбәтниң қәлими мәйлинчә болмас.
***
Әпсуски, бу өмрүм өтти бепайда,
Бир парчә нан маңа һарам, әй Худа!
Пәрманиң бақмидим, қара йүз болдум,
Дад-пәръяд! Қилмишим әйлигил ада.
***
Қилмиған болсамму таәт мән һәргиз,
Гунаһим жуймиған болсам һәм һәргиз,
Һиммитиң наумүт қилмиди мени:
Бирни мән икки дәп көрмигән һәргиз.
***
Тәрк әтсә җан әгәр сени вә мени,
Төрт хишта дәпн етәр сени вә мени.
Кимләрниң қәбригә хиш болармизкин,
Чиритса қара йәр сени вә мени?!
***
Әқлигә ишәнгән һеч үҗүр тапмас,
Өкүзни сақканға уни қил қияс.
Ахмақлар ичидә ахмақ бол: бу күн
Әқлиңгә бәрмәйду бир баш суң пияз.
***
«Гунаһкар», – дәп, Һәйям,
ғәмкин болмиғин,
Униңдин пайда кам, ғәмкин болмиғин:
Гунаһиң болмиса, кәчүрүм йоқти,
Кәчүрүм – бар мудам. Ғәмкин болмиғин.
***
Ғәм йемә, сәвдаң, дост пишқан түнүгүн,
Арминиң көкләргә учқан түнүгүн.
Бекардур тәқазаң: кепиниңни Рәбб
Сениңдин соримай, пичқан түнүгүн.

***
Биз худди бир қочақ, Пәләк – қочақбаз,
Бу әйни һәқиқәт, әмәстур мәҗаз.
Вуҗудниң пализи үзрә ойнитип,
Әбәдниң сандуғи жутиду, халас.
***
Әй Пәләк! Дилимни ғәмнак қилдиң Сән,
Бәхтимниң көйнигин чак-чак қилдиң Сән.
Шамилиң көйдүрәр мени от болуп,
Вә ичәр сүйүмни кум-хак қилдиң Сән.
***
Бир өмүр камилдур, бири – натәван...
Пәләкниң сирлири бизгә нааян!
Өмримиз мәй ичәр пиялә мисли,
Тәқдирни ким қилсун бизгә нәмаян?!
***
Хушвақт бол, һейт-айәм ахир келиду,
Хурсәндлик һөзүр дәм ахир келиду.
Асманда ай қапту пичақ қири, көр,
Дәртсиз күн, әй адәм, ахир келиду.
***
Тәала яритип бизни әҗайип,
Билмидим, немишкә яратти мәйип?
Қелипи яхшикән, немишкә чақти?
Яманкән, у вақта кимдидур әйип?
***
Кона дост! Сөзүмгә қулиғиң салғил,
Пәләктә вәпа йоқ, шуни яхши бил.
Қанаәт өйиниң бир булуңида
Тәқдирниң оюнин сән тамашә қил.
***
Немә бар ейтқидәк: «Мәйлимиздә!» дәп?
Әндишә қилмиғин йоқуңни издәп.
Дайима бир һәсрәт чекәр екәнмиз:
«Кәч келип, бәк әртә кетәрмизму» дәп.
***
Тойдум мән бу җандин, һаяттин пүтүн.
Әй Худа, көрсәткин қудритиң бүгүн:
Йоқтин бар қилисән, йоқлуқтин қутқаз
Өзәңниң барлиғиң һөрмити үчүн.
***
Иҗадкар, Сән өзәң шундақ яраттиң:
Мәй, бәзмә, ишрәтни шуңа яр әттим.
Әзәлдин Сән өзәң шундақ яратсаң,
Немишкә мәһшәрдә бүгүн хар әттиң?
***
Ғәм-ғуссә чәкмигин, ғәмни пат узат,
Өмрүңниң мошу бир демин шад узат.
Тәғдирдә гәр вәфа болса, кәлмәттиң,
Дунъяға кәлдиңму – шуңа болғин шад.
***
Шәпкәтлик, Рәббим, Сән. Шәпкәт –
у рәһим.
Лекин Сән асийға нечүн берәһим?
Итаәт қилғанға – шәпкәт рәһимму?!
Асийға қил шәпкәт – мана шу рәһим!
***
Тиңшима натәван кәлгән инсанни,
Ич шарап, куч ләвән кәлгән инсанни.
Бир-бирләп аларкән кәлгән инсанни,
У яқтин ким көргән кәлгән инсанни?
***
Сәргардан болғанниң ғәм сәһрасида
Соримай оңшайду ишини Худа.
Қәризгә У бүгүн жан берип, таңла
Баһанә тапиду – қилиду жуда.
***
Бешиңдин дәрвишлик кәчмәй болмайду,
Дилиңниң кенини кәчмәй болмайду.
Җананға йәтмәкни көзлисәң, ашиқ,
Җениңдин кечисән, кәчмәй болмайду.
***
Бу пәләк гәр адил болса едиғу –
Қанаәт тапар дил йол шу едиғу.
Тәкдирдин инсанлар көрсә шәпаәт,
Қоруғдар бир дадил қол шу едиғу!
***
Дилларға бәһри бәр, турғин, әй гөзәл,
Көрсәткин җапалиқ, арман болсун һәл.
Бир коза мәй кәлтүр, ичәйли биллә,
Қилғунчә бизләрни коза бу әҗәл.
***
Мениң ғәм-рәнҗиштә көңлүм ғубардур,
Саңа әйш-ишрәттә аләмму тардур.
«Бүгүн мән, таңла сән» ...Өтнә аләм бу,
Тәқдирниң миң түмән оюни бардур.
***
Қара йәр қәъридин та әвҗи Зуһәл
Каинат сирлирин қилиптимән һәл.
Көп мүшкүл түгүнни йәштим һәр мәһәл,
Йешилмәс пәқәтла бир түгүн – Әҗәл.
***
Болмайду һеч нәрсә ахири жүтмәс,
Һәммини күтиду – нуқсану шикәст.
Аләмдә немә бар – уни йоқ дегин,
Немә йоқ уни сән бар дәп қил пәрәз.
***
Пәләкниң үстидин ким тапти зәпәр?!
Йәп-жутуп адәмни тойғанму бу йәр?!
«Йәр мени йемиди» дәп мәғрурланма,
Аз қалди, асиқма, сениму һәм йәр.
***
Рәбб өзи бизни пак, напак ясиған,
Рәқипни – бай, сени – қашшақ ясиған.
«Қутини ясиған – капир» дәйдекән,
Шу вақта ким болди қапақ ясиған?
***
Бир күнгә бир парчә нениң болса гәр,
Алдиңда бир қапақ су турса әгәр,
Нәзәри пәстләргә егилдиң нечүн?
Кишиниң илкидә төктиң нечүн тәр?
***
Гүл бағрин шоқ сәба тилди – төкүлди,
Сәбаға шикайәт қилди – төкүлди.
Пәләкниң ишин көр: һәптә ичидә
Гүл үнди, ечилди, күлди – төкүлди.
***
Йүз яшар болсаңму, яки миң яшар,
Бу кона сарайдин кетисән начар.
Қиммитиң, һиммитиң ахир һеч болур,
Базарда гадай бол, тәхттә – шәһрияр.
***
Бизләр куш мисали: аяқта – қилтақ,
Өмүрдин дил хәстә, тақитимиз тақ.
Бу ишик-теми йоқ өйдә биз сәрсан,
Муратқа йәтмидуқ, өтимиз шундақ.
***
Берәһим асманниң қилмиши тағ-тағ!
Қилдиму у бирәр инсан вақтин чағ?
Дунияда кимнила көрсәң, дағ дили,
Бу Пәләк салиду дағ үстигә дағ.

■ Тәвәллуд

Мениң акам

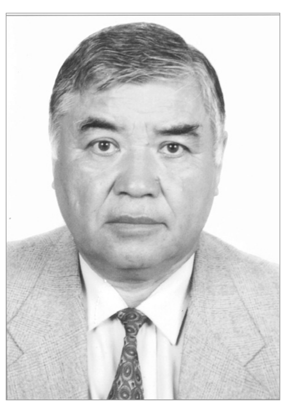

Мәлумки, һәрқандақ инсанниң қәдир-қиммити униң җәмийәт тәрәққиятиға қошқан һәссиси, кәспигә садақити һәм әл-жутиға болған меһир-муһәббити охшаш алий пәзиләтлири билән өлчиниду. Әйнә шундақ инсанларниң бири, өзиниң чоңқур билими вә салаһийити билән елигә, хәлқигә хизмәт қилған акам Дамир Һезбақиев дәп ишәшлик ейталаймән.

Биз аилидә алтә бала чоң болдуқ. Дамир акам балиларниң тунҗиси. Дадимиз Абдулла Һезбақиев җумһурийәт дәриҗисидә, чоң җавапкәр хизмәтләрдә ишлигән адәм еди. Дамир акам 1937-жили дунияға кәлгән. Есимни билгәндин буян акам маңа үлгә болуп келиватиду. Униң кочимиздики балилар арисида абройи чоң болидиған. Кочида һәрқандақ бәңвашлиқниң, шохлуқниң башламчиси йәнә шу акам еди һәм балиларму униң «рәһбәрлигини» етирап қилидиған. Акамниң кичигидинла спортқа иштияқи жуқури еди. Шуңлашқа балилар арисида биринчиләрдин болуп әркин күрәш секциясигә барди. Кейинирәк еғир атлетика билән шуғулланди. Бизниму спортқа җәлип қилди. Ата-анимиз көпирәк вақтини ишқа сәрип қилғачқа бизни көп җәһәттин акам тәрбийилиди десәмму болиду. Мәктәптә оқуватқан пәйтлиримиздә өй тапшурмилиримизни орунлишимизни, қандақ китапларни оқуватқанлиғимизни, һәтта кимләр билән достлишип жүргинимизни назарәт қилип туратти. Бу җәһәттин алғанда у наһайити қәтъий, бәзидә «қаттиқ» болидиған. Амма, биз һәрқандақ мәсилә бойичә мураҗиәт қилсақ, дәррула ярдәм қилишқа алдирайдиған. Кейинирәк, йәни һәммимиз чоң болуп кәткәндиму акам бу хислитини ташлимиди, дайим бизни қоллап-қувәтләп турди.

Мән жуқурида тәкитлигинимдәк, акам һәммимиз үчүн үлгә еди. У мәктәптә яхши оқуди, җәмийәтлик, комсомол ишлириға паал қатнашти. Мәктәпни тамамлап ҚазПИниң (һазирқи Абай намидики ҚазМПУ) тарих факультетиға оқушқа чүшти. Бу йәрдиму у яхши оқупла қалмай, партия вә җәмийәтлик ишларда көзгә чүшти. Шуңлашқа оқушни тамамлиғандин кейин партия ишиға әвәтилиду. У 1962 – 1971-жиллар арилиғида Алмута шәһәрлик партия комитетида ишләйду. Бу иш билән биллә илмий паалийәткиму тутуш қилиду. 1971 – 1974-жиллири Москвада КПСС Мәркизий Комитети йенидики Иҗтимаий пәнләр академиясиниң аспирантурисида билим елип, намзатлиқ диссертациясини һимайә қилиду һәм тарих пәнлириниң намзити илмий дәриҗисигә еришиду. 1975-жили қайтип келип, Алмута Алий партия мәктивидә доцент болуп, әмгәк паалийитини давамлаштуриду.

Мәлумки, кеңәш дәвридә тәшвиқат вә тәрғибат ишлириға алаһидә көңүл бөлүнидиған. Бу җавапкәр иш пәқәт салаһийәтлик, билимлик вә хәлиқ ичидә абройи бар адәмләргә тапшурулатти. Дамир акам әйнә шундақ мутәхәссис болғачқа 1984 – 1988-жиллар арилиғида Қазақстан Компартияси Мәркизий Комитетиниң лекторлар топида ишләйду. Шу дәвирниң тили билән ейтқанда, «партиямиз билән һөкүмитимизниң» сәясити тәрғип қилиду. Сәясәтшунас алим сүпитидә Қазақстан телевидениесидә хәлиқара сәясәт бойичә көрситишләр жүргүзиду. Әнди Қазақстан мустәқиллиқ алғанда, өзи билим алған алий оқуш орниға тәклип қилинип, тарих факультетиниң сәясәтшунаслиқ вә социология кафедрисида ишләйду. Профессор Д.Һезбақиев бу йәрдә билимлик мутәхәссис вә тәҗрибилик устаз сүпитидә кәсипдашлири вә шагиртлири алдида һөрмәткә сазавәр болди. Акамниң әмгиги мунасип баһалинип, Қазақ ССР Алий Кеңишиниң Пәхрий ярлиғи вә бирнәччә медальлар билән тәғдирләнди.

Алаһидә тәкитләш лазимки, акам миллитимизгә мунасивәтлик мәсилиләрдиму өзиниң еник пикри, мәвқәси билән үн қошуп кәлди. Сәясәтшунас алим сүпитидә миллитимизниң тәрәққиятиға мунасивәтлик муһим мәсилиләрни көтүрүп, уларни һәл қилиш йоллирини көрситип турди. Униң «Уйғур авази» гезитида елан қилинған пикирлири мошуниңға дәлил болалайду. Әпсус, һазир саламәтлиги түпәйли бу ишлардин чәттә турушқа мәҗбур болмақта.

Дамир акам бу күнләрдә шанлиқ 80 яшлиқ тәвәллудини нишанлаватиду. Шундақла һәдимиз Галина билән аилә қурғиниға 56 жил толупту. Улар һазир нәврилириниң қизиғини көрүп шат-шадиман яшимақта. Пурсәттин пайдилинип, акамни шанлиқ тәвәллуди мунасивити билән чин қәлбимдин тәбриклимәкчимән.

**Мухтәр ҺЕЗБАҚИЕВ,
истипадики полковник.**

Тәбрикләймиз

**Нурванәм ӘЛАХУНОВА
Алмута шәһири**

Бу күнләрдә қериндишимиз, пүткүл аңлиқ һаятини мәрипәт саһасиға беғишлиған пешқәдәм устаз Нурванәм Әлахунова һаятиниң сәксининчи даваниға көтирилди. Шу мунасивәт билән биз уни чин қәлбимиздин тәбрикләймиз.

Қәдирданимиз салаһийәтлик мутухәссис болупла қалмай, әл-жут, дост-бурадәрлири арисида инавәтлик, абройлуқ инсан. Униң һәқиқий устазларға хас еғир-бесиқлиғи, силиқ-сипайилиғи һәрқандақ адәмни бирдин өзигә мәптун қилиду. Өмүрлүк жүпти, алим Камалдин Мәнсүров билән көпчиликкә үлгә болғидәк аилә қуруп, өзлири охшаш билимлик, әқил-парасәтлик пәрзәнтләрни йетилдүрүп чиқти. Әйнә шундақ мәзмунлуқ һаят кәчүрүватқан әзиз қериндашлиримиз билән һәқлиқ йосунда пәхирлинимиз. Ушбу мәрикилик күнләрдә һөрмәтлик вә қәдирлик қериндишимиз Нурванәм Әлахун қизиға мустәһкәм саламәтлик, бәхитлик вә хатирҗәм һаят тиләймиз. Илаһим, арзулап тапқан пәрзәнтлириниң мевисини, биридин-бири татлиқ нәврилириниң қизиғини көрүшкә Алла несип қилсун!

ТӘБРИКЛИГҮЧИЛӘР: қериндашлири Султан, Дастан, Замира вә Гүлбәһрәм Әлахуновларниң аилә-тавабиати.

**Дилмурат СӘЙДУЛЛАЕВ
Долата йезиси, Уйғур наһийәси**

Бу күнләрдә аилимиздә чоң хошаллиқ. Биримизгә әзиз пәрзәнт йәнә биримизгә вападар яр болған Дилмурат Сәйдуллаев қирик яшлиқ мәрикисини нишанлаватиду. Шу мунасивәт билән биз униң ушбу хошаллиғиға ортақлашмақчимиз.

Адәм балисиниң бойидики барлиқ есил хисләтләр әйнә шу бизниң қәдирданимизда десәк, һеч хаталашмаймиз. Кичигидин зерәк, ишләмчан өскән Дилмурат бу күнләрдә ата-анисиниң, аилисиниң, қом- қериндашлириниң вә дост-бурадәрлириниң ишәнчисини ақлап кәлмәктә. Адәмләргә яхшилиқ қилиш, бешиға күн чүшкәнниң йенида болуш униң қениға сиңгән адәт. У шундақла һечқандақ еғир иштин баш тартмайдиған, башлиған оқитини ахириға йәткүзмигичә тиним тапмайдиған инсан. Шуңлашқа биз қәдирданимизниң исмини һәр дайим махтиниш билән тилға алимиз.

Дилмуратни туғулған күни билән сәмимий тәбрикләп, униңға мустәһкәм саламәтлик, ишиға утуқ тиләймиз. Қәдирданимизни келәчәктә көзлигән арзу-арманлириға йетишигә тиләкдашлиқ билдүримиз.

ТӘБРИКЛИГҮЧИЛӘР: ата-аниси Ғоҗалим — Алимбүви, Сәйдуллам —Зәйтүнәм вә рәпиқиси Заһирәм.

■ Қәлб нидаси

Меһриңгә зар болдум бүгүн...

«Зоһра! Зоһра! Қизим... су... су...» Йерим кечидә момамниң һалсиз иңриған авазидин чөчүп охандим! Орнумдин дәс турдумдә, ичкиридики момамниң бөлмисигә учуп дегидәк йетип кирдим! Чиракни яндуруп, пиялидики суни ичкүзмәкчи болуведим, әпсус, момам ятқан карiвәтниң бош турғини мени убданла әндиктүрүп қойди. Саламәтлиги күндин күнгә осаллишип, мағдирсиз һалда ятсиму, һәр кетим маңа тәсәлла бәргәндәк күлүмсирәп, мискин көзлирини қадиған пети, мубарәк қоллирини узун сунуп мени қарши алидиған момамниң каривити әндиликтә бош турatti... Мән бу һадисигә һеч чүшинәлмәй, әтрапни синчилап күзәттим. Момамниң орун-йотқини билән ястуғи каривәткә сәрәмҗан тизилипту, өй ичидә кийидиған аяқ кийимиму орнида йоқ...

Момамниң өзигә бәкму яришидиған гүлвәр көйниги билән һаварән яғлиғи каривәтниң үстидә рәтлик тизиқлиқ еди. Бешим ғаңгирап, әс-һошини йоқатқан адәмдәк, бир чамдам нери-бери меңишқа мадарим йәтмәй, босуғида шүк олтирип қалдим. Пәқәт уйқидин сәл сәгигәндила момамниң бөлмисидә екәнлигимни чүшәндим. Жудалиқниң аччиқ әлимигә чидимай, бар авазим билән пүтүн аләмгә жар селип қаттиқ вақириғум кәлди.

Һә... Мән әнди қанчә жиғлап зар қахшимай, момам бәрибир мени аңлимайду, билимән. Илтижа билән ah уруп, момамни издәп тағу даванларни, дәшти чөлләрни миллион кетим көзсәмму, улуқ дәрияларни кәчсәмму әнди момамни бу йоруқ дунияниң һечбир йеридин тапалмаймән! Бу мән задила тән алалмайватқан, тән алғум кәлмәйватқан аччиқ, аччиқ һәқиқәт... Мошу жилниң 13-июнь күни мән үчүн асман дүм көмирилип чүшкәндәк болди. У күни һаятимниң мәзмут чинари болған, мән бу дунияға көз ачқандин бери мени ата-анамға бәргили мутлақ унимай, өзи пәпиләп беқип өстүргән, оқутуп, тәрбийә берип, һаятқа учум қилған һәм анам, һәм атам, һәм устазим, сирдаш, муңдаш мәслиһәтчим – қәдирданимдин мәңгүгә айрилип қалдим.

— Реһандәм нәччә яшқа кириведи? – дәп соришиду пәтә қилип кәлгән адәмләр.

— Сәксән төрткә... Мошу жавапни бәргәч, мән дәрһал уларниң чирайида «Bah, бу яшларға киргәнләр бар, кирмигәнләр...» — дегән бирхил хатиржәмлик ипадисини сезимән. Тоғра, момам узун өмүр көрди, яхши яшиди. Лекин балилиғи уруш мәзгилигә тоғра келип ата-анисидин бәк кичик житим қалған, а ч а р ч и л и қ н и ң, й о қ с и з ч и л и қ н и ң дәрдини нурғун тартқан, бу һаятниң сансиз жудунчапқунлирида тавлинип һәммигә сәвирлик қилип яшиған момамниң толиму мәзмунлуқ тарихи нәччә-нәччилигән сәксәнләргә тән едидә. У йәнә яшашқа һәқлиқ еди, әпсус...

Момам Реһангүл Разиева 1933-жили Яркәнт шәһиридә туғулған. Сәнъәткә вә нахша-сазға болған иштияқ уни он алтә йешида, йәни 1949-жили Уйғур театриға елип кәлди. Дәсләп у концерт вә спектакльларда аммивий көрүнүшләргә қатнишип жүргән болса, кейинирәк йәккә уссулларни өзләштүрүп, әң қийин вә мурәккәп уссулларни ойнайдиған болған. Жиллар өтүп, момам театрниң баш режиссери Сергей Башоянниң қоллап-қувәтлиши билән «Отелло» спектаклидики Дездемона ролини ойнашқа муваппәқ болди. Бу һәқтә С.Башоян өзиниң «Қәлб хатириси» намлиқ китавида мундақ язған: «...Дездемониниң ролини мән театримизниң маһир уссулчиси Реһангүл Разиеваға тапшурдум. Буни коллективму һәм униң өзиму күтмигән еди. Чүнки илгири мән униңға һеч қачан роль бәрмигән. Бу кетим болса, һәрқандақ театрдики актрисиларниң бүйүк арзуси болған – Дездемона ролини Разиева ойнайду! Әлвәттә, театрда бу рольға лайиқ хелә тәжрибилик артистлар бар еди. Мән немишкә бу рольға нәқ Разиевани таллавалдим? Чүнки Реһангүл инсан сүпитидә Дездемонаниң характерини чүшинидиған вә һис қилидиған хисләтләргә егә еди. У өз қәһримани охшаш йеқимлиқ, дилбәр вә һәтта ташқи һәм ички җәһәтләрдиму гөзәл, меңиши йеник, чирай шәкли нәпис еди. Бу хисләтләр роль үчүн чоң әһмийәткә егә». («Қәлб хатириси» 187-бәт.)

Хәйрият, момам Дездемона ролини уйғур театрида өткән ижадий п а а л и й и т и н и ң бурулуш дәври дәп һесаплатти. У кейинирәк «Аршин малаланда» — Асийә, «Бай вә батрақта» — Гүлбаһар вә башқа әсәрләрдики рольлирини бабиға йәткүзүп ойнисиму, лекин Дездемонаниң ролини қандақту-бир сеғиниш илкидә мәмнунлуқ билән әсләтти. Уйғур театрида «Отелло» спектаклиниң сәһниләштүрүлгинигә йерим әсирдин көп вақит өтсиму, момам Дездемонаниң ролини язған сериғдап кәткән кона дәптирини бәк авайлап, сандуғиниң ичидә та мошу күнгичә сақлап кәлди әмәсму! Момам шәхсий һаятидики бәхтиниму Уйғур театрида тепип, бовам – театрниң сазәндиси Ғәйрәт Кәримов билән қирық жил бәхитлиқ өмүр сүрди. Бовам Уйғур театриға 1942-жили он төрт йешида кәлгән екән. кәсипдашлири уни өзиниң ғеҗәккә майиллиғи арқилиқ маһир сазәндә болуп йетилған дейишиду. Момамниң ейтип беришичә, бовам өзи чалған ғеҗәк әсвавиниң сүпитини ашуруш, авазини мукәммәлләштүрүштә жүргүзгән тәжрибилири аз әмәс. Өзбәкстанниң Бухара вилайитидә гастрольда жүргәндә, у бир йезида қуруп ятқан тут дәриғидин кесип өйгә елип келиду. Өзиниң лайиһиси билән узун вақит давамида униңдин ғеҗәк ясайду. Андин улар Дүшәнбә шәһиридә концерт көрсәткәндә, тажикларниң атақлиқ сазәндилири бовам ясиған ғеҗәкниң сап һәм зилва үнигә һәйранлиқта тәсәнна оқуп, нурғун миқдардики пули билән шу ғеҗәкни сетивалмақчи болиду. Лекин бовам «бу ғеҗәк пәқәт мениң қолумдила, пәқәт уйғур сазлирини ижра қилғандила әйнә шундақ чирайлиқ сайрайду әмәсму!» дегән гәпләрни һәзил арилашнйтип, сатқили мутлақ унумиған екән. Шу ғеҗәк, бүгүн өйүмизниң төридә сақланмақта. Бовам «Нава» ансамбли репертуариниң тәрәққиятидиму бәстикар сүпитидә «Бәхтияр екән мәндәк», «Һур елим», «Шу көзләр», «Тракторчи жигиткә», «Қизлар қошиғи» охшаш лирикилиқ нахшиларни ижат қилған әҗайип бәстикар еди. У 1992-жили туюқсиз вапат болди.

Мән момам билән биллә яшидим. Бовам билән момам өзлири сәньәткар болсиму, лекин уларниң үч пәрзәндиниң бириму ата-анисиниң йоли билән маңмай башқа саһалардин һаятта өз орнини тапти. Тунҗа нәвриси болғанлиғим үчүнмекин, улар мениң уссулчи болушимни кичигимдинла арзу қилип, момам бәш йешимда хореография мәктивигә йетиләп барған еди. Мени апирип, оқуштин кейин өзи мәктәптин өйгә елип келәтти. Мениң дәсләпки қетим ижра қилған уйғурчә уссулимниму момам сәһниләштүргән.

Есимдә, буниңдин он жил илгири мән Уйғур театрида «Ойған, миң өй!» намлиқ йәккә концертимни тамашибинлиримизға соға қилдим. Әшу кәчниң йәкүнидә мән момамни сәһнигә тәклип қилдим. Залдикиләрниң гүлдүрас алқишлири садасида у сәһнигә көтирилди. Мән мәзкүр кәчтә момамниң айиғиға дәстә-дәстә қизил гүлләрдин паяндаз салған едим...

Амал қанчә, рәһимсиз әҗәл уни биздин айриди. Биздин рази бол, қәдирданим. Мән һәрдайим сени сеғинип әсләймән, сениң роһиңға атап дуа қилимән, ятқан йериң жәннәттә болғай, меһриван момам мениң...

Зоһра КӘРИМОВА.
Алмута шәһири.

■ Яхшиниң яхшилиғини ейт...

Көпмилләтлик жутумизниң иптихари еди

Мана Аблеким һажи Сраждиновниң аләмдин өткинигиму қириқ күн болди. У һәрхил милләт вәкиллири өзара инақ яшаватқан жутумизниң иптихари еди. Кәмтарлиғи билән чоңкичикниң иззәт-еһтирамиға бөләнгән камсөзлүк бу инсанни көплигән жутдашлар һәсрәт-пуған илкидә ахирқи сәпәргә узатти. Буниңға бәзиләр ишәнмәслиги мүмкин, амма у һәқ гәп. Мәнму мәрһум билән узақ жиллар давамида қоюқ арилаштим. Иккимизниң бир-биригә нисбәтән сий-илтипатимиу бөләкчә еди. У мени өзиниң чоң оғли сүпитидә көрәтти һәм дайим шундақ дәп ататти. Шуңлашқа бу мениң үчүнму чоң жудалиқ болди.

Аблеким һажи 1938-жили тарихий вәтинимизниң Ғулҗа шәһиридә диний өлима Сраждин хәлпәтниң аилисидә дунияға кәлгән. Униң ата-аниси 1930-жилдики қийинқистақларда Яркәнт шәһиридин мәзкүр тәвәгә көчүп кәткән екән. Сраждин хәлпәт билән Шарванәм аниниң тоққуз балиси болуп, Аблеким аилидики алтинчи пәрзәнт. У Ғулҗа шәһиридә диний саватини ачиду. Бу җәһәттин балисиниң чоңқур билимгә егә болушини истиған ата униң тәрбийиси билән көпинчә шәхсән өзи шуғулланған екән. 1956-жили Аблеким хәлпәт аилиси билән Қазақстан дияриға көчүп чиқип, өз жути – Яркәнткә орунлишиду. Бир жилдин кейин һазирқи Жамбул наһийәсигә қарашлиқ Узуняғач йезисиға көчүп келиду. Нәқ шу жили Сраждин хәлпәт дадам Абдуқадир қари билән тонушиду. Бу тонушлуқ кейин техиму мустәһкәмлинип, улар бир-биригә дост, қаяш болуп яшиди.

Сраждин хәлпәтниң оғли Аблеким ака болса, 1964-жили Зәйнәп һәдә билән аилә қуруп, биз яшаватқан Фабричный (һазирқи Қарғалы) йезисиға көчүп кәлди. Улар шу чағлардила мәлимиздики бир-биригә ярашқан әң бәхитлик жүптиләрдин һесаплинатти. Аблеким ака узун жиллар давамида Қарғалыдики нан мәһсулатлири заводида жүргүзгүчи болуп ишлиди. Бу күнләрдә униң архивида шу җәриянда төккән тәр бәдилигә кәлгән онлиған грамотилар, тәшәккүрнамиләр сақланмақта. Униң портретиму хелә көп вақит мәзкүр мәһкиминиң Пәхрий тахтисида есиқлиқ турди.

Буниңдин 20-30 жил илгири өзигә жүкләнгән вәзипигә интайин жуқури жавапкәрлик билән қарашқа адәтләнгән уни мәлидики уйғур жамаәтчилиги жутумизниң жигит беши қилип сайлиди. У бу вәзипини он бир жил атқурди. Аблеким ака һәқиқий мәнасида фабричныйлиқ уйғурларниң карван беши болди. Мундақ болушиниң сәвәви, биринчидин, у интайин тоғра мүҗәзлик, адаләтпәрвәр вә изгү нийәтлик киши еди. Шу сәвәптин униң һәрқандақ адәмни тәнқитләшкә әхлақий җәһәттин һоқуқи бар еди. Лекин мән Аблеким акиниң кимду биригә авазини көтирип, вақирап-җақирап гәп қилғинини көрмидим. Һәрқандақ мәсилидә дайим дегидәкла ахирқи сөзни қилидиған униң пикри жут әһли үчүн интайин әһмийәтлик еди. У алдиримай, қәйәрдә қандақ гәп қилишни билидиған адәм еди. Бирәр нәрсини вәдә қилса, сөзсиз, орунлатти. Һәммисигә бирхил мунасивәт қилатти, адәмләрни мәнсивигә, байлиғиға қарап, алилиматти. Өзиниң һәм хәлқимизниң қәдир-қиммитини баһалашни биләтти.

Иккинчидин, Аблеким ака миллий урпи-адәтлиримиздин яхши хәвәрдар еди. Өзиму уларға қәтъий әмәл қилатти, бизниму шуниңға үгәтти.

Үчинчидин, униң билим даириси кән еди. Тарихий вә бәдиий әсәрләрни көп оқатти, «Уйғур авази» гезитиниң турақлиқ оқурмәни еди.

2000-жили А.Сраждинов һәж сәпиригә атлинип, Мәккә вә Мәдинигә берип кәлди. У йәрдин қайтип кәлгәндин кейин, жигит беши вәзиписини башқисиға өткүзүп берип, Қарғалы йезисидики мечитниң наиб имамлиғиға сайланди. Мошу йәрдә он йәттә жил хизмәт қилип, жутниң әң инавәтлик ақсақаллириниң биригә айланди. У пәқәт уйғур җамаәтчилигиниң арисидила әмәс, қазақ, түрк, татар охшаш башқа милләт вәкиллириниң арисидиму алаһидә иззәт-еһтирамға егә болди. Шуниң өзи Аблеким һажиниң көпмилләтлик йезимизда хәлқимизниң мунасип вәкили болалиғанлиғини ипадилисә керәк.

Аблеким ака билән Зәйнәп һәдә үч оғул вә бир қизни тәрбийиләп, қатарға қошти. Уларму ата-анисиға охшаш ана тилиға муһәббәт бағлиған, хәлқимизниң мәдәнийити билән урпи-адәтлирини қәдирләйдиған әзимәтләрдин болуп йетилди.

Һажи киндик қени тамған Ғулҗа шәһирини интайин яхши көрәтти. Уни дайим кинәп жүрәтти. Шу сәвәптин ахирқи жиллардила у тәвәгә бир нәччә қетим берип кәлгән еди. Мәзкүр шәһәрни бир көргәндин кейин униңға мениңму меһрим чүшүп қалған еди. Шуңлашқа иккимиз бу қойни иссиқ шәһәргә биллә беришни мәхсәт қилған едуқ. Әпсус, тәғдир униңға йол қоймиди...

Аблеким Сраждинов өз хәлқигә чәксиз муһәббәт бағлиған милләтпәрвәр инсан сүпитидә жутдашлириниң хатирисидә мәңгү сақлиниду.

Исмайилҗан ИМИНОВ.
Жамбул наһийәси.

СҮРӘТТӘ: А.Сраждинов аилиси билән.

Бәргән қол соғулмас

Йеқинда жумһурийәтлик Уйғур этномәдәнийәт мәркизигә Дилшат Нуршат исимлиқ бир жигит қәдәм тәшрип қипту. Дилшатниң бу йәргә келиштики мәхсити ижтимаий тәминати начар аилиләргә хәйрихаһлиқ ярдәм көрситиш екән. Уқушсақ, Дилшат әсли тарихий вәтинимизниң Ғулҗа шәһиридә дунияға кәпту. 2000-жили ата-аниси Нуршат вә Гүлминәм һәм иниси Азат, сиңлиси Адилә билән Қазақстан дияриға көчүп чиқипту. Һазир Талғир наһийәсигә қарашлиқ Бесағаш йезисида истиқамәт қилидекән. Жумһурийәтлик Уйғур этномәдәнийәт мәркизи йенидики Ханим-қизлар кеңиши рәисиниң орунбасари Таҗиниса Тохтиева билән һәмкарлиқта Алмутида тиҗарәт қиливетипту. У бу күни велосипед, коляска вә башқиму нәрсиләрни елип кәпту һәм уларни тәминати начар аилиләрдики балиларға тапшуришимизни илтимас қилди.

Хәлқимиздә «Бәргән қол соғулмас» дегән ибарә бар. Бу, әлвәттә, Дилшат Нуршат, Таҗиниса Тохтиева охшаш сахавәт егилиригә қарита ейтилған гәп. Аримизда әйнә шундақ инсанлар болғачқа, адәмләрниңму яхшиликқа болған ишәнчиси йоқимайду. Әлвәттә, биз халисанә ярдими үчүн уларға сәмимий тәшәккүримизни изһар қилимиз.

Зихруллам ҚУРВАНБАҚИЕВ, ЖҮЭМниң ижраий мудири.

Чәт әлләрдә

Икки доллар төлигиндә, жүривәр...

Түркмәнстан президенти Гурбангулы Бердымухамедов туристлардин ахча жиғиш тоғрилиқ йеңи тохтамни имзалиди.

Мошу жилниң 1-августидин тартип Түркмәнстанда яшаватқан чәт әл гражданлири вә гражданлиққа егә әмәс шәхсләр күнигә икки доллардин төләйдиған болиду. Жумһурийәт һөкүмитиниң хәвиричә, мәзкүр чарә дөләт ғәзнисигә чүшидиған валюта көләмини ашуруш мәхситидә көрүлгән.

***

Түркмәнстанниң телевидение, радиоаңлитиш вә кинематография бойичә дөләт комитетиниң теле вә радиопрограммилири әнди бюджеттин ахча билән тәминләнмәйду. Мәмликәт президенти йеқинда әйнә шундақ пәрманни имзалиди. Комитетни бюджет һесавиға ахча билән тәминләш 2018-жили тохтитилиду вә пәйдинпәй төрт жил давамида әмәлгә ашурулиду. Йәрлик байқиғучиларниң тәкитлишичә, мәзкүр қарар мәмликәттә овж алған ихтисадий боһран дәвридә туюқсиз қобул қилинған.

Германиядә яшашни халайду

Германияниң «Berliner Morgenpost» нәшриниң Бирләшкән Милләтләр Тәшкилатиниң рәсмий мәлуматлириға асасланип хәвәр қилишичә, пүткүл дунияниң 23 миллиондин ошуқ аһалиси Германиягә көчүп келишни халайдекән.

Шуниң билән бир вақитта Гэллап институти жүргүзгән тәтқиқат йәкүнлиригә мувапиқ дунияниң 160 мәмликитиниң 710 миллионға йеқин адими келәчәктә яшаш җайини өзгәртиш нийитидә. Уларниң 66 миллиони йеқинқи он икки ай ичидила яшаш җайини өзгәртмәкчи. Башқа дөләтләргә көчүшни арман қилидиған адәмләрниң бесим көпчилиги Һиндстанда вә Нигериядә яшайдекән.

Қамаққа елишлар давамлишиватиду

Йеқинда Түркия полицияси өткән жилниң 16-июлида әмәлгә ашмиған һәрбий дөләт ағдурушиға мунасивити барлиғида гуманлинидиған йәнә 52 адәмни қамаққа алди.

Һоқуқ қоғдаш органлириниң хадимлири бу кетим Түркияниң илмий-техникилиқ тәтқиқатлар бойичә кеңишиниң сабиқ хадимлирини вә мәмликәтниң сәккиз өлкисидики телеалақә саһасиниң әмәлдарлирини тутти. Уларниң барлиғи һазирқи күндә АҚШта яшайдиған оппозициядики диний өлүма Фетхуллах Гюлленниң Интернет сәһиписидики материаллирини турақлиқ оқуп кәлгән.

Өз новитидә, оппозициядики ислам тәшвиқатчиси Ф.Гюлен, әгәр Америка уни Түркиягә қайтуруп бериш тоғрилиқ тәкливигә келишсә, мәмликитигә қайтип келишкә тәйяр екәнлигини билдүрди. У шундақла өзиниң қозғалмайдиған мүлки бар Канадиға қечип кетиши мүмкин дегән хәвәрниму йоққа чиқарди.

Оппозиционер Түркия президенти Тайип Эрдоғанниң аммивий әхбарат васитилиригә мунасивәтлик сәяситини әйипләп, уни “диктатор” дәп атиди.

Шуни тәкитләш керәкки, өткән жили әмәлгә ашмиған дөләт ағдурушидин кейин мәмликәттә 50 миңға йеқин адәм қамаққа елинип, 100 миңдин ошуғи иштин бошитилди.

Азия әллири су ташқинидин зәрдап чекиватиду

Һиндстанниң шәрқий-шималида орун алған су ташқини һәм сәл кетиш ақивитидин 85 адәм қаза болди, дәп билдүрди Һиндстанниң шәрқий-шималий регионлирини тәрәққий әткүзүш бойичә министри Джитендра Сингх.

Тәбиий апәттин болупму Ассам, Манипур вә Аруначап-Прадеш штатлири нурғун зәрдап чәкти. Умумән, Һиндистанниң 58 районида су ташқини орун алди. Мәмликәттә 300 гә йеқин көчириш мәркәзлири қурулуп, уларда 31 миңдин ошуқ адәм орунлаштурулди.

Әнди японияниң Айти префектурисидики Инуяма шәһиридә тохталсиз яққан ямғур түпәйли 74 миң адәмни бехәтәрлик җайларға көчиришкә тоғра кәлди. Шундақла Япониянің Кюсю арилида қаттиқ яққан ямғур ақивитидә йүз бәргән су ташқинидин 29 адәм қаза болуп, йәнә 20 адәм хәвәрсиз жүтүп кәткән.

Аралниң 1,8 миң турғуни бехәтәрлик мәркәзгә көчирилди.

Һөкүмгә нарази

Россия оппозициядики сәясәтчи Борис Немцовни өлтүргән қатиллариң гунаси гуман пәйда қилидиған дәлиллар асасида ойлап чиқирилған вә у адәмниң әқлигә сиғмайдиғандәк байқилиду, дәп билдүрди йеқинда Чеченстан рәһбири Рамзан Қадиров жумһурийәт ички ишлар министрлигиниң рәһбәрлиги билән болған учришишта. Униң сөзичә, Чеченстанға вә униң хәлқигә қарши мәхсәтчанлиқ әхбарат вә идеологиялик күрәш кетип барғандәк.

Сот һөкүмигә мувапиқ Б.Немцовни өлтүргән Заур Дадаев жигирмә жилға әркинлигидин айрилди. У жасасини күчәйтилгән тәртип колониясидә өтәйду. Мәлумки З.Дадаев илгири Чеченстанниң “Север” ички әскәрләр батальонида хизмәт қилған вә мәхсус операцияләрдә көрсәткән әрлиги үчүн «Жасарәт» орденининг кавалери болған. Сот уни унванидин вә мукапатлиридин айриди. З.Дадаевниң шериклири ака-ука Анзар вә Шадид Губашевар 19 вә 16 жилға, Темирлан Эскерханаов – 14, Хамзат Бахаев – 11 жилға әркинлигидин айрилди.

Шуни әскә селип өтүмизки, Борис Немцов 2015-жилниң 27-февралида Москва шәһиридә Кремльға қариму-қарши Чоң Москварец көрүгидә етип өлтүрүлгән еди.

ХАТИРӘ

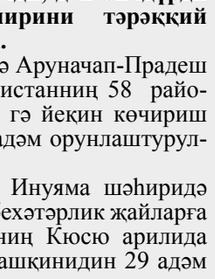

Мошу күнләрдә қәдинас ағинимиз, хушхой мүҗәз-хулқи, дилкәшлиги вә достлириға болған садақити түпәйли өз ичимиздила әмәс, жутдашлири арисидиму чоң һөрмәткә егә болған Турсун Һасановниң дуниядин өткинигә жигирмә жил толуватиду. Бари-йоқи 52 жил өмүр сүргән ағинимизниң хатирисини дилимиздин өчәрмәй сақлап келиватимиз.

Турсун интайин әмгәк сөйгүч, алдиға қойған арман-мәхситигә йәтмигичә тиним тапмайдиған әҗайип тиришчан, ирадилик инсан сүпитидә ядимизда қалди. Шундақла у хәлиқ нахшилирини бабиға йәткүзүп ижра қилалайдиған әҗайип талант егиси, шундақла дутар, тәмбүр, равап қатарлиқ чалғу әсваплирини челиш һәм ясаш қолидин келидиған, он бармиғидин һүнәр тамған оттуз оғулниң гүли еди. Шуңлашқиму униң исми қәлбимиздә мәңгү сақлиниду.

Илаһим, әзиз қаяшимизниң ятқан йери юмшақ, роһи җәннәттә болғай, дәп роһи алдида тазим қилғучилар: **мәшрәп әһли Сейит, Әквәр, Турсун, Турған, Айтурған, Һашим, Нәғмәтҗан, Нурәхмәт, Нури, Батур.**

Яркәнт шәһири.

Алмута шәһиридә истиқамәт қиливатқан Коммунар, Насир, Емельян, Марс, Суният, Нурахун, Һесамдун вә Нуралимлар пешқәдәм мәрипәтчи
Сатурин МУХПУЛОВниң
вапат болуши мунасивити билән мәрһумниң аилисигә вә қом-кериндашлириға чоңқур қайғуруп тәзийә билдүриду.

Талғир наһийәлик Уйғур этномәдәнийәт мәркизи вә наһийәниң жутҗамаәтчилиги Гүлдала йезисиниң баш жигитбеши Азат Қурбановқа аниси
Мерванәм ҚУРБАНОВАниң
вапат болуши мунасивити билән чоңқур қайғуруп тәзийә билдүриду.

«Уйғур авази» гезитиниң коллективи Талғир наһийәси Гүлдала йезисиниң баш жигитбеши Азат Қурбановқа аниси
Мерванәм ҚУРБАНОВАниң
вапат болуши мунасивити билән чоңқур қайғуруп тәзийә билдүриду.

Қазақстанниң муқәддәс җайлири

Чарин каньони

Чарин каньони – Қазақстанниң әң чирайлиқ җайлириниң бири. Алмутидин 200 километр жирақлиқта орунлашқан. У 12 миллион жил давамида тағ жинислиридин қелиплашқан. Дуниядә мошундақ тәбиәт мәнзириси пәқәт Америкиниң Колорадо штатидики «Чоң каньон» («Большой каньон») дәп атилидиған җайдила көрүшкә болиду. Каньонниң айрим хадилириниң егизлиги 150-300 метрға йетиду. У Чарин дәриясиниң бойида җәнубий-ғәриптин шималий-шәриққә қарап 154 километр мәйданда созулуп ятиду. Чарин дәриясиниң бойида қедимдин сақлинип қалған надир ерәнлик бар. Бу ерәнлик — Мәркизий Азия вә Қазақстанда территориясидә сақлинип қалған әҗайип тәбиий ядикарлиқ. Чарин каньонида өсүмлүкниң 1500 түри өсиду. Уларниң 17си Қазақстанниң Қизил китавиға киргүзүлгән.

Чарин каньони 1964-жили Қазақ ССР Министрлар кеңишиниң қарариға бенаән «Җумһурийәтлик әһмийити бар тәбиий ядикарлиқ» дәп елан қилинған.

Дәм ғенимәт

Курсдашлар 56 жилдин кейин Чонҗида баш қошти

Гөһәрбуви ИСМАЙИЛҖАНОВА, «Уйғур авази»

Илгәрки Панфилов педагогикилиқ училищеси, һазирқи Яркәнт гуманитар-техникилиқ коллеҗи наһийәдила әмәс, вилайәт һәтта жумһурийәт бойичә мәхсус оттура билим беридиған илғар оқуш орунлириниң бири болуп һесаплиниду. Униң асаси Сопи Зәрват мәктивидин башланған болуп, тәхминән тохсән жиллиқ тарихқа егә.

Өткән вақит мабайнида билим дәргаһидин йүзлигән мутәхәссисләр учум болди. Уларниң арисидин муәллимләрла әмәс, алимлар, шаирязғучилар вә журналистларму йетилип чиқти. Жумһурийитимизниң җай-җайлиридики билим дәргаһлиридә оқутуш ана тилимизда жүргүзүлүватқан мәктәпләрдә сүпәтлик билим, аңлиқ тәрбийә бериш йолида ишләп, һөрмәтлик дәм елишқа чиққан яки бүгүнки күндә маарип саһасида тәр төкүватқанларниң һәммисини санап чиқиш мүмкин әмәс, әлвәттә.

Йеқинда 1961-жили мәзкүр билим дәргаһини тамамлиған сабиқ курсдашлар Чонҗа йезисида баш қошти. Педучилищеда у жиллири асасий җәһәттин Алмута вилайитиниң Панфилов, Уйғур вә илгәрки Челәк наһийәлири билән Алмута шәһиридин кәлгән 29 қиз-жигитниң һазир он төртила һаят екән. Шундақ қилип, билим беғиниң бағвәнлири – чачлириға ақ, үзлиригә қоруқ чүшкән бова-момилар бир-бирини бағриға бесип, кериндашларчә дидарлашти. Пуғани қанғичә муңдишиш-сирдишиш мүмкинчилигигә егә болди.

Курсдашлар өзлиригә мошундақ шараит яратқан курсдиши Зоя Лимизоваға миннәтдарлиғини изһар қилған һалда устазлирини әслиди. Болупму куратори Айимбуви Хизмәтова билән Рәһимәм Ибрагимова вә Рамазан Ғабдулов охшаш бақийлиқ болған устазлирини, сабиқ курсдашлирини әскә елип, уларниң роһиға тазим қилди.

Училищениң уйғур бөлүмини тамамлап, миллий маарипимизниң тәрәққиятиға төһписини қошқан, һаятиниң әллик жилини яш әвлатни тәрбийиләшкә беғишлап, һазир һөрмәтлик дәм елишта жүргән пешқәдәм устазлар Ибадәт Җаһанова, Мәмликәт Алимова, Абликим Насиров, Иминҗан Юнусов, Омақ Сабитова вә башқилар миллий маарипимизниң муһим мәсилилири һәққидә пикир-тәклиплири билән ортақлашти. Курсдашлар мундақ әстин чиқмас дәқиқиләрниң тәшәббускарлири Нариман Тохтаев, Зоя Лимизова, Ғожәхмәт Шәмахуновларға миннәтдарлиғини билдүрүп, бир-бирини қиялмай хошлашти.

СҮРӘТТӘ: сабиқ курсдашлар.

Сәнъәт

Муштәри Бежинда нахша ейтти

Йеқинда йүзлигән сәнъәт ишқивазлириниң сөйүмлүк нахшичисиға айланған Муштәри Исламова Хитай Хәлиқ Жумһурийитиниң пайтәхти Бежин шәһиридә өткән хәлиқара вокал конкурсиға қатнишип, у йәрдә чөчәклик Бәхтияр исимлиқ жигит билән қазақчә нахша ейтти. Муштәри билән Бәхтияр Үрүмчи шәһиридә алаһидә аммибаплиқта өткән «Ипәк йоли садаси» конкурсиниң иккинчи басқучида ғалип аталған еди.

Һазир иҗтимаий торларда қериндашлиримизни қоллап-қувәтләш бойичә бирмунчә чариләр елип бериливатиду. Уйғурларниң пәхригә айланған бу икки сәнъәткарниң егиз чоққилардин көрүнидиғанлиғиға ишәнчимиз камил.

“Уйғур авазиниң” сөйилгаһи

Әнқәрәдә «Һазирқи заман уйғур әдәбиятиниң тарихи» намлиқ китап нәширдин чиқти

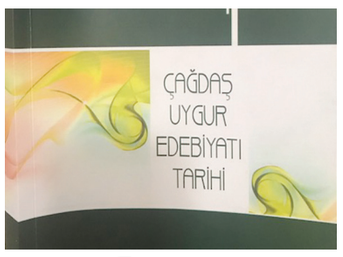

Түркия баш министрлиги тармиғидики чәтәлләрдики түркләр вә қериндаш милләтләр идарисиниң қоллиши билән Әнқәрәдики «Ғази» нәшриятидин «Һазирқи заман уйғур әдәбиятиниң тарихи» намлиқ китап нәширдин чиқти.

Стамбул университети һазирқи заман түркий тиллири вә әдәбияти кафедрисиниң оқутқучиси Рәһилә Абдуваһит Қәшқәрли тәрипидин нәширгә тәйярланған мәзкүр китапта 241 шаир-язғучиниң тәржимиһали вә әсәрлири тонуштурулған. Униң ичидә 189 шәхс уйғур дияридин болса, қалғанлири — 47 қазақстанлиқ, 2 қирғизстанлиқ, 4 өзбәкстанлиқ, 3 түркиялиқ, 2 австралиялиқ, 2 канадилиқ уйғур қәләм саһибидур.

Салаһийәтлик мутәхәссисләр китапниң уйғур әдәбиятини тәтқиқ қилидиған алимлар вә уйғурчә үгиниватқан оқуғучилар үчүн қиммәтлик мәнбә екәнлигини тәкитлимәктә.

www.rfa.org

Интернет-шеир

ЯҚМАС БИЗГӘ...

Чидимастин язниң аптап иссиғиға,
Хәлқи-аләм зарлимақта «от кәтти» дәп,
Әскә алсам, қишниң қаттиқ соғлирида,
Жут ичидә болған еди башқа бир гәп...
Қишниң қари, от-көмүри оқәт болуп,
«Қачанму яз келәр» дәп арманлидуқ.
Һә, әндичу, яз кәлгәндә мәзгил толуп,
Иссиғиға чидимастин аһ-зарлидуқ...
Иссиғиму һәм соғиму һәм яқмас бизгә,
Төрт пәсилдә төрт хил сөзләп, биз налиймиз.
Яқар нәрсә барму бирдәк һәммимизгә?!
Тәбиәтниң һәр күнигә бир кайиймиз...
Баһар, күзниң ямғуриға ғәриқ болуп,
«Лай-патқаққа чөктуққу» дәп ғәзәпләндуқ.
Гәрчә йәрләр күн нуридин қалса куруп,
«Қурғақчилиқ боларму» дәп һәжәпләндуқ.
Баһар-күзму, қиш-язғиму көңүл толмай,
Ойлап бақсам, қандақ пәсил лазим бизгә?!
Һәрбир таңниң атқиниға рази болмай,
Бәндичилик, һеч немигә тоймаймиздә....

Сабирәм ӘНВӘРОВА.

Тил гөзәллиги – қәлб гөзәллигидур

Бир шәхсниң сөзләш сәнъити көп әһвалларда униң билимини, иқтидарини, әқлақ-пәзилитини вә мәдәнийәт сәвийәсини ипадиләп бериду. Һазир мәхсус сөзләш сәнъитини һәм маһаритини тәтқиқ қилидиған вә үгитидиған нутуқ һәм нутуқ сәнъити илимигә аит һәрхил қолланмилар барлиққа келиватиду.

Сөзлигәндә сәвир-тақәт тизгинини қолдин берип, зәһәрлик тил қиличи билән көңүлләр бостанини тилсиңиз һәм шу арқилиқ қәлбләрдә мәңгүлүк жараһәт дегини қалдурған болсиңиз, достниму дүшмән қилисиз, яхшидин айрилип қалисиз. Шуңлашқиму әқил-парасәтлик әҗдатлиримиз «тиғ яриси сақияр, тил яриси сақаймас» дәп бекар ейтмиған. «Сөйгүзгәнму — тил , бәздүргәнму — тил», «Адәмниң сөзи — әқилниң тәрәзиси», «Яхши сөз — роһий озуқ, яман сөз башқа қозуқ», «Буғдай нениң болмиса, буғдай сөзүң йоқмеди» дегәндә охшаш мақал-тәмсилләрдиму әҗдатлиримизниң тил ишлитиштә гөзәл ибариләргә алаһидә әһмийәт берип кәлгәнлигини көрүшкә болиду. Бүйүк мутәпәккүр алим Йүсүп Хас Һаҗип өзиниң мәшһур «Қутадғу билик» әсәридә «Икки нәрсә билән адәм қеримайду: бири — яхши һәрикәт, бири — яхши сөз» дәп язса, улуқ шаир Әлишер Наваий: «Һәрқандақ көңүлгә қаттиқ тилдин жараһәт йетиду, юмшақ сөз вә ширин тилдин раһәт йетиду, мулайим һәм чирайлиқ сөз явларниму достлуққа башлайду» дәп ейтип кәткән.

Жамаәт сорунлирида, достлар жиғилғанда мунасивәттә әдәп сақлап, яхши сөз қилиш лазим. Йәни аччиқ мәсхирә вә қопал чақчақлардин хали болуш керәк. Мундақ пәйтләрдә башқиларниң әйивини ечип, зитиға, ғуруриға тәгсиңиз, жедәл чиқиду, сорунниң тәртиви бузулиду. Мундақ бәтқилиқтин жамаәт бизар болиду. Көпчилик арисида мулайимлиқ қилалмисиңиз, жим олтарғиниңиз әвзәл. Чүнки Әлишер Наваий ейтқандәк, мулайимлиқ — иттипақсизлиқ шамилиниң учуруп кетишидин вә һәвәс кочисидики мунапиқларниң йолсиз ғәзәллиридин сақлиғучидур. Шундақла у хәлиқниң иззәт-икрамини тартқучи, чоңларниң кичикләргә илтипатини қозғиғучидур.

Достларара һәзил-чақчақта, сөһбәтләрдә мәдәнийәтлик, силиқ-сипайә болған әвзәл. Тәбрикләш, көңүл ечиш сорунлирида инақлиқни, сәмимийликни биринчи орунға қоюш лазим. Қопал чақчақ, мәсхирә қилиш яки камситиш — достлуқ, һөрмәт пәрдисини жуйиду, ишәнчини суслаштуриду, достлуқ бенасида дәз пәйда қилиду. Достлар үчүн пүтүн вужудида барини пида қилиш, уларға ай билән күндәк иллиқ муамилә қилиш, хам қаймақтәк йеқишлиқ, силиқ сөзләш керәк. Йәни сөз-ибариләрниң мәнасиға чөкүп, уларни дәл жайида, тоғра ишлитиш әқилгә мувапиқтур. Чоңларни һөрмәтләш, кичикләрни иззәтләш, һәрбир адәмниң йешиға, нопузиға вә қандашлиқ мунасивитигә мувапиқ һөрмәт аталғулири билән аташни адәткә айландурғинимиз тоғра.

Сөз — адәмниң һөсни. Башқичә ейтқанда «көңүл ғәзнисиниң қулупиму, ачқучиму — тилдур». Шуңлашқиму өзара муамилидә вә һәрхил иҗтимаий алақә сорунлирида еник, тоғра, силиқ-сипайә, меғизлик, йеқимлиқ вә чирайлиқ сөзләшкә әһмийәт беришимиз керәк.

Шинҗаң хәлиқ радиостанцияси.

Һүнәр-кәсип адәтлиримиз

Қуймичилиқ мәдәнийити

Чоюндин қуюлған қазан, даңқан, тава, сапан чиши, мәш, һарва қазини, һарвиниң оқ зиқ чиси вә һәрхил қоңғурақлар — қуйма буюмлардур. Бу кәсип — «қуймичилиқ», униң билән шуғуллинидиғанлар «қуймичи» дәп атилиду. Мәнбәләрдин мәлум болушичә, уйғурлар хелә бурунла төмүр, мис, алтун, күмүч тавлап, улардин түрлүк зибузиннәт буюмлирини, ишләпчиқириш сайман-жабдуқлирини ясап, қуймичилиқ сәнъитиниң шанлиқ шәҗәрисини яратқан.

Қуймичилиқ кәспидә қуймичи устилар алди билән материал тәйярлайду. Чоюнға төмүр, мис, қәләй қатарлиқ металларни арилаштурушқа болмайду. Рудидин елинған пети ишлитилмиған чоюн — «хам чоюн», еритилип, бирәр сайман ясалған чоюн «пишшиқ чоюн» дәп атилиду. Рәсмий қуймичилиқниң иш һалқилири асасән еритиш, қуюш, вә келип ясаштин ибарәт. Металл яхши еритилсә, қуюш жәрияни оңушлуқ болиду. Қуймичиликта келип күмдин ясилиду. Қазан қуйғанда, күмдин гүмбәз шәклидә ич келип бәрпа қилиниду. Андин таш келип ясилип, униң чоққа қисмида оюлған кичиккинә төшүктин еритилгән чоюн қуюлиду. У наһайити тез қатиду. Шуңлашқиму қуюш еғизида пәйда болған ахирқи «мончақни» қизиқ вақтида чүшириветип, орнини силиқдаветиш лазим. Қазан қулақлири, даңқан пути келип қурулған чағда мөлчәрлиниду. Қуймичиликта пайдилинилған чоюнниң саплиғиға алаһидә әһмийәт берилиду. Сап чоюндин ясалған қазан сүпәтлик һәм чидамлиқ болуп, униңда аш-тамаққа ис өтүп кәтмәйду. Шуңлашқиму, униңда пиширилған таам тәмлик болиду.

www.uyghur.people.com.cn

Миллий чалғу әсваплиримиз

Дап

Чалғу әсваплирини ясаш һүнәр-сәнъити — дуния мәдәнийитидики алаһидә жилвилинип туридиған қиммәтлик байлиқ. Сәнъәткар Тоқсу хәлқи өзиниң мәнивий турмушини техиму рәңдарлиққа егә қилиш үчүн, түрлүк чалғу әсваплар ясаш ишини изчил давамлаштуруп кәлгән. Әйнә шуларниң бири — дап.

Дап — узун тариҳқа егә, думбақ түридин өзгәртилип, хәлқимиз арисида кәң умумлашқан миллий соқма чалғу әсвави. Авази жошқун, елип жүрүшкә қолайлиқ. Қол алиқини вә бармақлар билән уруп челиниду. Униң гәрдиши асасән үҗмә яки яңақ дәриғидин, үзлүги ат, илан яки өшкә терисидин ясилиду. Униң көркәмлигини ашуруш мәхситидә адәттә устихан вә башқа затлардин нәпис нәқишләр чиқирилиду. Гәрдишиниң диаметри 20 — 60 сантиметргичә, келинлиғи бир, егизлиги бәш-алтә сантиметр әтрапида болиду. Қошумчә аваз чиқириш мәхситидә гәрдишиниң ички қисмиға мис вә төмүрдин ясалған ушшақ һалқичилар орунлаштурулиду.

Дап уйғур оркестрлирида йетәкчи роль ойнайду. Униң «чоң дап», «нәғмә депи», «мәшрәп депи» дегән түрлири мөҗут.

www.baxlan.cn

Пайдилиқ мәслиһәтләр

Су толуқлайдиған мевә-көктатлар

Язниң бүгүнкидәк томуз иссиғида бәдәнгә су толуқлаш наһайити муһим. Шуңлашқиму мундақ пәйтләрдә төвәндики мевә-көктатларни көпирәк истимал қилған әвзәл.

Тәрхәмәк — су тәркиви жуқури, иссиқлиқ миқдари төвән көктат. У қизитмини яндуруп, сүйдукни раванлаштуриду. Уссузлуқни басиду, зәһәрни қайтуриду, ишшиқни яндуриду вә иссиқ өтүп кетишниң алдини алиду. Қандики шекәрни вә майни төвәнлитиду.

Тавуз қизитмини яндуриду, иссиқ өтүп кетишниң алдини алиду. Артерия иқтидарини яхшилап, қан бесимини төвәнлитиду.

Сулуқ туруп ашқазан, үчәйгә пайдилиқ. У шундақла сүйдукни раванлаштуруш, һәзим қилишни яхшилаш, организмни керәксиз маддилардин тазилаш хусусийитигә егә.

Қоғун тәркивидә су вә ақсил миқдари тавуздикидин аз болсиму, организмға пайдилиқ башқа маддилар вә витаминлар көп. У иссиқлиқни пәсәйтиду, уссузлуқни қандуриду. Шундақла жигәр вә үчәй йоллириға пайдилиқ. Тәркивидә шекәр миқдари жуқури болғачқа, уни һәддидин көп истимал қилишқа болмайду.

ГЕЗИТНИҢ ТӘСИСЧИСИ ҺӘМ НӘШИР ҚИЛҒУЧИСИ: “ҚАЗАҚ ГАЗЕТТЕРІ” ҖАВАПКӘРЛИГИ ҮӘКЛӘНГӘН ЙОЛДАШЛИҒИ

Муһәррирләр кеңишиниң рәиси — Баш мудир Жумабек КЕНЖАЛИН

Уйғур авази
Жумһурийәтлик җәмийәтлик-сәясий гезит
1957-жили 1-мартин нәшир қилинивататиду

Баш муһәррир Ершат ӘСМӘТОВ

қобулхана 272-87-30, kaz_gazeta@mail.ru.

“Уйғур авази” гезитида елан қилинған материалларниң муәллиплик һоқуқи “Қазақ газеттері” жавапкәрлиги үәкләнгән йолдашлиғиға мәнсүп.

Бизниң адресимиз: 050013, Алмута шәһири, Желтоқсан кочиси, 175-өй, 2-қәвәт. Телефонлар: қобулхана 261-79-73; 267-39-96
Электрон почтимиз: u_avazi@mail.ru
www.uyguravazi.kz

“Уйғур авази” – индекси 65357, жумһурийәтлик җәмийәтлик-сәясий гезит, һәптисигә бир қетим – пәйшәнбә күни чиқиду.
Ройхәткә елиш гувәнамиси №7330-Г. Қазақстан Жумһурийити Мәдәнийәт вә әхбарат министрлигиниң Әхбарат вә архивлар комитети тәрипидин 2006-жили 4-июнь күни берилгән.

Гезит “УЙҒУР АВАЗИ” редакциясиниң компьютер мәркизидә терилди вә сәһипиләнди.
“Алматы — Болашақ” акционерлик җәмийитиниң басмиханисида бесилди.
Алмута шәһири, С.Муқанов кочиси, 223 в.

Гезитимиз сәһипилиридә бесилған мақалилар муәллипиниң мәвқәси редакция мәвқәси болуп һесапланмайду. Редакциягә кәлгән материаллар егисигә қайтурулмайду вә уларға жавап берилмәйду.
Қолязма қобул қилинмайду. Редакциягә әвәтилгән материаллар компьютерда терилгән болуши шәрт вә үч бәттин ашмаслиғи керәк.

Новәтчи муһәррир Шөһрәт МӘСИМОВ.

4 басма тавақ М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 П 1 2 3 4 5 6 7 Буйрутма 1090 Тарилиши 13275 нусха